

Rooma

Pauruusoono aa yanaa aavaa Rooma varuuyani reeravai

Pauruusoono aa yanaa aavaa Roomaayani reeravai. Ivo ari iyasi kuanaraivaara iya kiaa mminai innara teeraikio ivo iyasi vioo Anutuuqaara nuunaira aataruuvaa Roomaivaki iinaraivaara aa yanaa aavaa fafaara reeravai. Pauruusaa yaata utiraivo gionna kiaapu vaa ausa hanigiooya Rooma varuuya tasipama kiisa suai varioo mmoori iinaraivaara yaata utiravai. Ivo itaama iya tasipama mmoori iino inna aataruuvo kooyaa vaino yoosinna Sipaniaa kuanaraivaara ivo aa yanaa aavaa reeravai.

Pauruuso aa yanaa aavaa roo ivo ari Yisuunnara kutaavaivee tuu aataruuvaaraata ivo arinaima ausa hanגיעera aataruuvaa too rikioovaaraatama ari mmoori uvaaraatama iya kiaa mmiravai.

1 ¹Na Pauruusoono Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varau vaidivoono aa yanaa aavaa kiauko Teretiivaano ngiini fafaarainoo. Na kua varee nuaira aposoroo vaidivai variauvaara Anutuuqo ni maavee tiravai. Ari mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmiaiveeraivaara ni mmataama kieeravai.

²Ii mmayaaya yoketaa ivaa Anutuuqo nnaaru kua kiaa teerama kioovaa forofetaiya kiaa mmuduu rikiada ari yanaivau fafaara reeravai.

³Ii mmayaaya yoketaa ivo ari Mmaapu ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara tira mmayaayavai. Mmatayaa diaa gionnaivoono inna mmata kioodoo ivo vaidivai varuuvoo Davuitiinna oyaivakidiri diiteeravai. ⁴Varia roo ngioo ngioo nnuduu rikiada ruputu kioodoo putuduu Anutuuqo ari yaagueeqa ari vookaruvaa inna mmuduu diiteeravoonora tuoo ivo yaagueeqama Anutuuqaa Mmaapu tuanaavai varuuvo kooyaa vairavai. Mmannasa Yoketaivaa yaagueeqaivo innaki vauvaara ivo Anutuuqaa Mmaapu tuanaavai varuuvo kooyaa vairavai. ⁵Yisuuva putuuvakidiri kava diitoovaara Anutuuqo kati niyara yoketaama yaata utuoo ari kuaivaa varee nookianeera vaidivai ni mmataama kieeravai. Na innaroo

tiee mmoori varee variee mmuakiaa gioonna kiaapu vo yoosinna vo yoosinna variaya mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mminai Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada inna mmooriivaa varaateeraivaara ivo ni mmataama kieeravai. ⁶Ngia Rooma variayaatama na mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii minai ngia Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya variateeraivaara vaa Anutuuqo ngii maavee tiravaivee.

⁷Ngia inna gioonna kiaapuya variateeraivaara ivo ngii maavee tioo ngiiyara mmuduuya ruoo varinoo. Ngia Rooma itaama hara kiada variayara na yaata utuee kiauko aa yanaa aavaa Teretiiva ngiini fafaarainoo.

Ti Napoova Anutuuqoota Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Pauruuso yaaku varoo kua yoketaivaa tiravai

⁸Na toosa hara kiaa kuaivaa ataama ngii giaa ngii minaravee. Ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaivaara gioonna kiaapu mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaya ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida variaano. Itaama vaiki ai na mmuakiaaya ngiiyara kua yoketaivaa Yisuu Kirisiinna kiaa mmiauko ivo Anutuuqaa kiaa mmiivai. ⁹Na ni mmamma mmuyai mmuakiaavai Anutuuqaa mmiee inna mmooriivaa yaagueeqama varee inna Mmaapuuvaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiee variaunoo. Anutuuqoono na itaama iikiauva taivoono mmuakiaa suai na yaaku varau suaiyauvaki makemakee ngiiyara yaaku varauvaatama vaa arinaima too rikiaivai. ¹⁰Ivo ee-oo tuoo aataruuvaa kooyaa ni vitainai rikiee na makee ngiisi aikiooma kuanaraivaara innaata kua tiee yaaku varaunoo. ¹¹Mmannasaivo kua voovai ni giaa ni miivaa na ngii giaa ngii minai ngia yaagueeqama variateeraivaara na ngii taanaree kiaa iikiaunoo. ¹²Na itaa kua kiauva oyaivo ataama vainoo. Na Yisuunnara kutaavaivee kiauvaara ngiita ngii giaa ngii minai rikiaada ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaivaara niita ni giaa ni mikiai ta yaagueeqama variaaravai.

¹³Ni seenayaso, aa kua aavaa arinaima rikiaatee. Na airineetu ngiisi kuanaree kiaa iikiauko hama ni aataru na kuanaravootaikio mmoori vooyauvoono ni suvuai kiai hama na kuauvai. Vaidiyya ngiari yeenna iiraiyauvo apuukiai rasukuaivaa roosiima vaa na ngiari voopinnaa vooya mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiaaduu arinaima rikieeravai. Ngia voopinnaa vooya ngietama arinaima rikiaateeraivaara na ngiisi kuanaree kiaa iikiauko hama ni aataruuvootainoo. ¹⁴Anutuuqo ni mmataama kioovaara na mmuakiaaya kiaa mminara mmooriivo vainoo. Ereengaa kuaivaa tiraiyaata ngiari vo kua vo kuaiyauvaa tiraiyaatama tinni vaiyaata yaata duunaiyaatama na iya kiaa mminarai vo inna ni

m Moorivai. ¹⁵Ivaaraina ngia Rooma variaiyaatama mmayaaya yoketaivaa na ngiita ngii giaa ngii minaraivaara ni iikiatainoo.

Mmayaaya yoketaivo inna Anutuuqaa yaagueeqa tuanaavai

¹⁶Itaama vaikio mmayaaya yoketaivaara hama ni mmamma maisainoo. Ii mmayaaya yoketaa ivo inna Anutuuqaa mmayaaya yoketaa yaagueeqavai. Ii mmayaaya yaagueeqa ivaadiri gionna kiaapu Yisuunnara kutaavaivee kaiya Anutuuqo vitoo yoketaivau yapaivai. Tauraa ivo Yutayaiyannaadee vitoo yoketaivau yapa kioo nnaagiai ngiari vooinnaiyaatama vitoo mmuai yoketaivau yapaivai. ¹⁷Anutuuqo tinai rikiada gionna kiaapuuya inna avuuvau safuuma variaaravai. Ii aataru ivaa Yisuunna mmayaaya yoketaivoono kooyaa ti vitaivai. Gionna kiaapuuya toosa hareera suaivaki Yisuunnara kutaavaivee kiasa kiada safuuma varia rada vidada mmannammanna kutaavaivee kiasa kiada variaavai. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gionna kiaapu voovono Anutuuqaa kutaavaivee kiaivoono fai inna avuuvau safuuma varioo tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. Kua fafaaraivo itaa kua tiivai.

Gionna kiaapuuya Anutuuqaa mmooka hanigia mmiaavai

¹⁸Vaa ta taunnavai. Gionna kiaapu mmuakiaaya hama innara mmuduuya riraida mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraiyara Anutuuqo ngiau aapu variivoono iyara inna nnannataikio irisai maisaiyauvaa iya mmiivo kooyaa vainoo. Iya maisama iikiasa aataruuvono Anutuuqaa aataru kutaivaa uuda raivai. ¹⁹Anutuuqaa aataruuvo kooyaa vaivaa vaa iya teeda rikiadaata maisama variaivaara Anutuuqo irisai maisaiyauvaa iya mmiivai. Anutuuqo ariinoo ari aataruuvaa kooyaa iya vitaivaivee. ²⁰Ivo ngiau mmataivaa uu suaivakidiri vakia roo ngioo ngioo aanna makee ta variaunna suaivakiaatama ivo hataumaki varuu aataru taaravaitana kooyaa vaivai. Ivo tupatupaa yaagueeqama variraivo kooyaa vaikio ivo ari vookarai Anutuuqo tuanaavai variivootama kooyaa vaivai. Ivo mmuakiasa mminnamminnaiyauvaa uuyauvaa gionna kiaapuuya taavo ivo hataumaki varuu aataru taaravaitana kooyaa vaivai. Vaa kooyaa vaivaara hama yopeema gionna kiaapuuya ruvuakavaakai kua tida kiaara: Hama ta teeda rikiaunnavavee, kiaravai.

²¹Anutuuqo variivaa vaa iya teeda rikiadaata hama innara kiaanoo: Inna Anutuuqovee, kiasa kiada inna nnutuuvaa ngiau aapu yapa kiada hama innara yoketaavaivee kiaavai. Hama itaa tiraida ngiari yaata vuatinniiyauvunudiri iya sabi kua sabi kua tida varida variaavo iya aakiaiyoovo mmanna tuanaa upisiyauvai vaivai. ²²Iya ngiariyara ta tinni yoketaayavee kaiya unnakua kiasa kiada yaata duunaya variaavai.

²³ Anutuuoqo tupatupaa variivaa hama ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiraida pikiada mmatayaa diaa mminnaiyauvaa mmannammannaiyauvaa iima kiada iyauvaa nnaasu ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaavai. Ii mminnaa iyauvaa vaidiiya roosiima iima kiada vasingiaammaiya roosiima iima kiada yanayapaiyauvaatama roosiima iikiaavai.

²⁴ Vaidiiya itaama kumimakaida yaata duunaya variaivaara Anutuuoqo iya pikioo tinoo: Inna aikioo, ngiingii miaraavai. Iikiatee. Anutuuoqo itaa kua tikiai ngiari ausa tinniiyauvaki vai aataru maisaiyauvaa iya iikiata iikiataiyauvaa iikiaavai. Iida varida vaidiiya ngiari mmamma ngiari mmammaiyauvaa ngiari tasipa ngiari tasipama iikiaa aataruuyauvo inna mmamma maisai aataruyauvai iikiaavai. ²⁵ Iya Anutuuoqo varii aataruuvaa kutaavaivee tira aataruuvaa pikiada unnakua tira aataruuvaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaivaara iya itaama iikiaavai. Anutuuoqo mmuakiaa mminnaayauvai ii nakaaravaa hama iya inna ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmirama kiada ivo iima kiai mminnaiyauvaa nnaasu ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida iqii mminnaa iyauvaara mmoori varaavai. Gioonna kiaapuuya Anutuuoqara kua yoketaivaa tupatupaa kiaaravaivee. Kua kutaa.

²⁶ Vaidiiya koonnama itaama varida iikiaivaara Anutuuoqo iya pikiaikiai iya ngiari mmammaiyauvo iya iikiataira aataruuyauvaa iikiyaiuvo inna mmamma maisai aataruyauvai iikiaavai. Mo gioonnaiya ngiari vaidiiya tasipeera aataruuvaa pikiada ngiari tasipa ngiari tasipama nookiaavai. ²⁷ Mmuaikaraama vaidiiya ngiari gioonnaiya tasipeera aataruuvaa pikiada ngiari tasipa ngiari tasipakiaaraivaara iya ausaiyauvo yoketaikiai ngiari tasipa ngiari tasipama nookiaavai. Iya itaama mmamma maisai aataruuyauvaa iida koonnama variaivaara irisai maisaiyauvo safuuma ngiariiki vaiyauvaa varaavai.

²⁸ Ivaaraida itaama iikiaa gioonna kiaapuuya hama Anutuuoqara yaata utida kutaavaivee kiaivaara ivo iya pikiaikiai ngiari yaata vuatinniiyauvunudiri yaata utida maisamaisai aataru ari vookariyauvaa iida varida hama iya iikiataama kiadaata iikiaavai. ²⁹ Iya itaama iikiaivo maisamaisaira aataru mmuakiaayauvai iya aakiaiayauvaki suvuavai. Iya koonnama varida iya ngiari seenaiya mminnamminnaiyauvaa taavo iya varaata varaataikiai varida ngiari seenaiyara nniki tomedaida maisai mmooriivaa iya iikiaaraivaara yaata utuaavai. Yaata utida ngiari seenaiyara kiaanoo: Ngia ti yaataravara ti nnannatainoo, kiaa kiada varida iya rputuaani putuaa aataruuvaa iida ngiari rapu ngiari rapuuda varida ngiari seenaiya unnakua unnakua kiaavai. Iya hama ngiari seenaiyara mmuduuya riraida unnakua unnakuaiyauvaa reeti kia reeri kiaama rada nookiaavai. Iya ngiari seenaiyara murumuru tida ³⁰ iyayaadiri koonnama yaata utida unnakuavaa tida hama Anutuuoqara

mmuduuya riraida tinni yaagueeqaiya varida ngiariiyara mannaka tida airi airi maisamaisai aataruuyauvaara yaata utida varida ngiari kaano kooya avaiyauvaa hatokada yaataraavai. ³¹Iya yaata duunaya varida ngiari mmooriiyauvo vaikiainnaata teeda rikiada pikiaavai. Hama iya ngiari seenaiyara mmuduuya rida hama iyara tuqinneerama kiada pikiaada suvikaravee kiaavai. ³²Gioonna kiaapuuya itaama variayara Anutuuaqaa kua aataruuvuono vainno iyara tinoo: Fai itaama variayara inna iya irisavoonno putuaraaivo vainoo, tiivaa vaa iya rikiaavai. Rikiadaata ngiari iikiaa aataru maisaiyauvaa iida varida ngiari seenaiya mmuai aataruuyauvaa iikiayara kiaanoo: Yoketaayavee, kiaavai.

Anutuuoqo gioonna kiaapuuyaki kua pinaivaa yapaanaravai

2 ¹A dee gioonna kiaapuvuono a yaata utuee i seenaivaaki kua pinaivaa yapaannanee? Hama i kuaatainoo. A innaki kua pinaivaa yapaannano mo a ivo iineema mmuaikaraama eeta iikiannaivo aiki vainoo. Mo eenoo itaama iikiannaivaara kua pinaivaa aiki yapaannano. ²Vaa ta rikiaunnavai. Gioonna kiaapuuya ii maisamaisai aataru iyauvaa iikiayara Anutuuoqo kua pinaivaa iyaki yapa kioo ngiari irisai maisaiyauvaa safuuma ngiari mminaraivo inna ivo safu tuanaavai. ³Ni seena-o, iya iikiaa aataruuyauvaara a kua pinaivaa iyaki yapaannaikua mo eeta itaama iikiannavai. Mo a yaata utuee kiannano: Anutuuoqo kua pinaivakidiri irisai maisaiyauvaa mmira suaivaki fai na aikiooma yaataanaravaivee, kiannanee? ⁴Mo Anutuuoqo iiyara pinaama tuqinnoo hokoba suai i haitatuunno varioo i mminnamminnaa maisaiyauvaa toonnaata aiyara faannainno varinoo. A ivaa tee rikieennaatainna nniki rakammuannee? Mo hama a rikiaannanee? Anutuuoqo i tinai a ai ausaivaa hanigiee ai mminnamminnaa maisaiyauvaa pikianeera ivo iiyara tuqinnoo haitatuunno varinoo. ⁵Ivo itaama i iikio i tinniivo yaagueeqaikio hama a i hanigia variatainoo. Ivaarainna eenoo ai mmaara irisai maisaiyauvainna iikiannano. Ima ree viee viee vino suai nnaagiai Anutuuoqo i mminnamminnaa maisaiyauvaara inna nnannateeno ivo safuuma ti yaparainara suaivo fai kooyaa nnino irisai maisaivo pinaavai aiki vainaravai. ⁶Mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiari iikiaa aataruuyauvaa irisaiyauvaa mmuaavai mmuaavai Anutuuoqo safuuma ngiari mminaravai. ⁷Vooyaano mmoori yoketaivaa iya pirisaikiainnaata mmannammanna yaagueeqama iida varida Anutuuaqaa yoosinna yoketaivaki tupatupaa varikio ivo iyara kua yoketaivaa tinaraivaara yaata utida mmoori varada variaavai. Anutuuoqo itaama iikiayara tupatupaa variraivaa mminaravai. ⁸Vooyaano ngiariiyara nnaasu yaata utida safuuma varira aataruuvaara ooqoo kiaa kiada maisa aataruuvau nnaasu nookiaavai. Itaama iikiayara Anutuuaqaa pinaama nnannateeno rikioo irisai maisaiyauvaa iya mminaravai. ⁹Mmuakiaaya

maisaa aataruuvaa iikiaiya fai mmamma nniitareeraiyauvaa varada ausa mmuaarareera tasipama variaaravai. Fai Yutayaiyannaadee itaama varikiai ngiari voopinnaiyaatama mmuaikaraama itaama variaaravai. ¹⁰Mmuakiaaya yoketaa aataruuvaa iikiaiya fai Anutuuqo ari vookaraama variraivaa iya mmioo ngiari nnutuuyauvaa ngiau aapu yapa kioo ausa nuufaivaatama iya mmimaravai. Fai ivo Yutayaiyannaadee itaama mmioo ngiari voopinnaiyaatama mmimaravai. ¹¹Anutuuqo itaama iyara iinno mmuakiaa gioonna kiaapuuya mmuaikaraama safuuma irisaiyauvaa iya mmimaravai.

¹²Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa Musiinna kiaa mmuuvaa hama ngiari voopinnaiya rikiada varaavai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa hama iya rikieerama kiada mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaara ikia aakiaivaki kuaaravai. Yutayaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa varaavai. Iya varada rikiadaata mminnamminnaa maisaiyauvaa varada rikikio mmaanna tuu kuaivaudiri fai Anutuuqo iya yaparainno irisaiyauvaa iya mmimaravai. ¹³Itaama vaikiai rikiada Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa mmanna yaata nnaasu rikieeraiya hama inna avuuvau safuuma variaaravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa arinaima rikiada iikiaiya fai inna avuuvau safuuma variaaravai. ¹⁴Ngiari voopinnaa vooyaano hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa varada rikieerama kiada ivaki vai kua mmaanna oyaivaa kati ngiari yaata tinniiyauvunudiri rikiada iikiaavo ngiari mmaanna tira kua yoketaiyauvo vaivai. Hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikiaa vooyaano itaama iikiaavai. ¹⁵Iya itaama iida varida Anutuuqaa mmaanna tuu kua oyaivo ngiari yaata tinniiyauvunu vaivaa gioonna kiaapuuya kooyaa vitaakiaavai. Ngiari yaata utiraiyauvono airi airi yaata utuoo vo suai tinoo: Na yoketaama iikiaunoo, kiaa kioo vo suai tinoo: Na maisama iikiaunoo, tiivai. Ngiari yaata utiraiyauvono itaa kua tikiai iya Anutuuqaa mmaanna tuu kua oyaivo ngiari yaata tinniiyauvunu kutaa vaivaa kooyaa vitaakiaavai. ¹⁶Ii kua iyauvaa fai yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuyaki kua pinaivaa yapeera suaivaki Yisuu Kirisiinna tino too gioonna kiaapuuya ngiari yaata tinniiyauvaki hatauma iikiaa aataruuyauvaara iya yaparainaravai. Na mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiauvaki ii kua iyauvo vaivai.

Yutayaiya hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa arinaima rikieeravai

¹⁷Mo ngia Yutayaiya vaa Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa varaiya ngia ngiingiiyara kiaanoo: Ta Yutayaa vaidiyavee, kiaiya mo aanna ngia dataamaida variaannee? Ngia Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa puaisa utida ngiingiiyara kiaanoo: Ta aanna inna vaidiyavee, kiaa kiada ngiingii mannaka kiaanoo. ¹⁸Anutuuqo yaata utiivaugiataama ngiengie iikiaara aataruuyauvavaa vaa ngiengieenoo teeda rikiaavai. Anutuuqaa

mmaanna tuu kuaivaki safuuma vai kuaiyauvaa vaa ngiengieenoo iyauvaa iida arinaima teeda rikiaavai. ¹⁹Gioonna kiaapu avura kaiya nookiaaneema nnookiaiya ngia Yutayaiya iira aataruuyauvaa vitaakiaivaara ngia kiaanoo: Vaa ta aikiooma vita vitaakiaunnavee, kiaavai. Upisiivaki variyaiyara ngia ngiingiiyara kiaanoo: Ta iya mmeekiaiavee, kiaavai. ²⁰Kumimakama variyaiyara ngia kiaanoo: Teenoo iya safuukiaaraiya ta variaunnnanoo, kiaavai. Nnaakaraiya variaaneema variyaiyara ngia kiaanoo: Ta iya vitaira vaidiyavee, kiaavai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa ngia rikiada kiaanoo: Vaa ta kua kutaivaata mmuakiaa kuavai oyaivaatama arinaima rikiaunnnanoo, kiaavai. ²¹A Yutayaakua a vooya vitaakiannaneema mo aaniira hama eeta arinaima rikiee iikiannanee? Mo a yaagueeqama gioonna kiaapuuya kiaa mmiee kiannanoo: Sa ai seenaiya mminnaiyauvaa mmuara varaanee, kiannaivo mo eeta mmuara varaannanee? ²²Mo a kiannanoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara heera aataruuvaa iikiane, kiannaivo mo eeta sabi mmuara haannanee? Mo gioonna kiaapuuya kumina mminnaiyauvaara Anutuuqovee kiaa kiada ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa iyauvaa mmiaa aataruuvaa a oqoo kiannavai. Mo a iyauvaa yapa kiaa nnauvaki vee mminnaiyauvaa mmuara varaannanee? ²³Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara a aiyara mannaka tiee kiannanoo: Vaa na varauvavee, kiannaivo mo a ii aataru ivaa hatokaannano Anutuuqaa nnutuuvo maisainnee? Vaa na rikiauvai. A Anutuuqaa aataruuvaa koonnama iikiannano Anutuuqaa nnutuuvo maisainoo. ²⁴Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Ngia iikiaa mmooriiyauvaa ngiari voopinaiya teeda ivaara Anutuuqaara maisa kua kiaanoo. Kua fafaaraivo itaa kua tiivai.

²⁵Fai a Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikiee inna mmamma hatokeera aataruuvaatama iikiannano inna yoketaavai. Fai a Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa hama rikiee iirama kiee mmamma hatokeera aataruuvaa iikiannaivo inna kuminayaa iikiannavai. ²⁶Mo fai vaidi voopinna voovoono hama ari mmammaivaa hatokaivoono Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikioo iino fai Anutuuqo inna too tinara: Inna mmamma hatokeera vaidi Yutayaiya roosiivavee, tinaravai. ²⁷Itaama vaino vaidi voovoono hama mmamma hatokeera aataruuvaa iirama kioo Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikioo iivoono fai kua pinaivaa iiki yapa kino rikioo irisai maisaivo vainaravai. A Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa hatokaannaivaara fai itaama vainaravai. A Anutuuqaa mmaanna tuu kua fafaaraivo vaivaa a varee mmamma hatokeera aataruuvaatama vareennaatainna a mmaanna tuu aataruuvaa hatokaannanoo. ²⁸Mo dee vaidivoono Yutayaa vaidi tuanaavainnee? Ari mmammaivaa hatokaivo inna hama vaidi Yutayaa tuanaivovee. Ii aataru ivo mmanna mmamma mmaanaivau hatokeera aataruvai. ²⁹Yutayaa vaidi tuanaivoono ari

aakiaivo hanigioo mmamma hatokeeraivaa roosiima inna yaataivo vaikio rikioo Anutuuqaa kutaavaivee tiivai. Vaidiivaa aakiaivaa hanigiai aataruuvo inna Anutuuqaa Mmannaasaivaa mmoori tuanaavai. Ii aataruivo inna hama mmaanna tuu kuaivaa fafaara roovaudiri mmamma nnabaivaa hatokeera mmoorivai. Itaama inna aakiaivo hanigioo vaidiivo kua yoketaivaa Anutuuqaasidiri varaivai. Hama ivo vaidiiyasidiri varaivai.

3 ¹Mo Yutayaiya dee aataruyauvai iida ngiari voopinnaiya yaataraanee? Mo mmamma hatokeeraivo aanii aataru yoketaavainno ngii vitainnee? ²Mo airi aataru yoketaiyauvaa ti vitaivai. Tauraa aataruuvo ataama vainoo. Anutuuqo ta Yutayaiya ari kua yoketaivaa ti mmiravai. Ta ivaa varada gioonna kiaapuuya kiaa mmiateeraivaa ti mmiravai. ³Yutayaa vooyaano hama tuqinnama rikieeraida pikieeravai. Iya itaama uuvaara mo Anutuuqo ari kua kutaivaa kua yeena rau kioovaa pikiaivainnee? ⁴Ai hameetavee. Fai mmuakiaa gioonna kiaapuuya unnakua unnakua tida varikio Anutuuqo mmannammanna kua kutaivaa tioo nnaasu varioo hara kioo varinaravai. Ivaara ari kua fafaaraivo vainno Anutuuqaa ariiyara tinoo: Fai a kuaivaa tino i kuaivo kutaavai vainaravai. Vaidiia kua pinaivaa aiki yapakiai rikiee a kua pinaivaa yaataraanaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

⁵Mo fai ta maisama iida varikio rikioo Anutuuqo safuuma iinno variivo kooyaa vainaraivo inna yoketaavainnee? Vara hama yoketaavainnee? Ta ivaara dataa kuaida kiaunnannee? Ta maisama variaunnano Anutuuqo irisai maisaivaa ti mmiivaara ta ivaara maisama iinoo kiarannee? Ai hameetavee. Na itaa kua kiauvo na vaidivoono vaidiia kua tiraivaugiataama kua kiaunoo. ⁶Mo nnikiai hama ta itaa kua kiaravee. Mo Anutuuqo hama safuuma iinno varitiri. Mo dataama kioo gioonna kiaapuuya ivo yaparaitirinne?

⁷Gioonna kiaapu voovoono tinoo: Mo na unnakua tino rikioo Anutuuqo ari vookaraama variivoono kua kutaivaa tinaivo kooyaa vakiaiveeraivaa na aikiooma unnakua unnakua tiee variaunoo. Na aikiooma itaa kua kiauvaara mo aaniira Anutuuqo niyara mminnamminnaa maisa vareera vaidivaivee tiinnee? tiivai. ⁸Mo kutaa itaama vaikiai mo aaniira hama ta kiaunnanoo: Yoketaa aataruuvo kooyaa vakiaiveeraivaa kii ta maisa aataruuvaa iikiaravaivee, kiaunnavainnee? Gioonna kiaapu vooyaano niyara unnakua kiaa kiada kiaanoo: Vaa ivo itaa kua tiivaivee, kiaavai. Itaa kua kaiya fai ngiari irisai maisaiyauvaa ngiari varaaraivo inna yoketaavai.

Hama gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa avuuvau safuuma varivai

⁹Mo itaama vaikio ta Yutayaiya ti variraivoono ngiari voopinnaiya variraivaa yaataraivainnee? Ai mo hameetavee. Vaa na ngii vitaina

ngii giaa ngii miauvaivee. Ta Yutayaiyaata ngiari vooppinnaiyaatama mminnamminnaa maisaiyauvo mmuaakaraama iyaata tiita utivai.

¹⁰Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Hama gioonna kiaapu voovoono

Anutuuqaa avuuvau safuuma varivai.

¹¹Hama gioonna kiaapu voovoono

Anutuuqaara arinaima too rikioo

innara buainno varivai.

¹²Mmuakiaaya Anutuuqaa mmooka hanigia mmida

koonnama variaavai.

Hama voovoono yoketa yoketai aataruuvaa

iinno varivai.

¹³Mmata nnauvaa hanuu fakita kiaavo

ivakidiri suuda nniraivaa roosiima

iya unnakua unnakua kiaavai.

Yapai quaihaivo vaidiivaa gutikio

inna kuaanuu maisaivo innaki kuaikio

putiraivaa roosiima iya ari vookara ari vookarai

maisai kuaivaa kiaavai.

¹⁴Iya ausaiyauvo kapikaraikiai

ngiari seenaiya kuau kuaaru kiaavai.

¹⁵Iya makee tikiai

ngiari seenaiya ruputuaani putuaavai.

¹⁶Iya nuaida varida ngiari seenaiyaki

maisamaisai aataruuyauvaa iikiaavo

iya ausaiyauvo mmuaararavai.

¹⁷Ausa nuufa vareera aataruuvaa

hama iya rikiada iikiaavaivee.

¹⁸Anutuuqaa kuaivaa rikiada

inna mmemmaana kuaaraivaara

hama iya teeda rikiada iikiaavaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

¹⁹Aanna makee vaa ta rikiaunnava. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa gioonna kiaapu Yutayaiya kiaa mmiravai. Iya kiaa mmuuvaudiri iya rikiada iida varida variaavai. Iyaata mmuakiaa gioonna kiaapuuyaata sa sai Anutuuqaaki vo kua vooyauvai kiatee: Hama ta maisama variaunnavaivee, kiateeraivaara ivo mmuaanaa iya kiaa mmiravai. Mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variaya Anutuuqaa avuuvau mminnamminnaa maisaiyauvaa iikiaivaara kua pinaivo vaivaa arinaima rikiada taateeraivaara ivo mmuaanaa iya kiaa mmiravai. ²⁰Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa gioonna kiaapu voovoono rikioo iinno hama yopeema mmaanna tuu kuaivaudiri Anutuuqaa avuuvau safuuma

varinaravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaudiri mmuakiaaya ti mminnamminnaa maisaiyauvo kooyaa vaivaa vaa ta arinaima teeda rikiaunnavai.

Anutuuqaa avuuvau safuuma variateera kuavai

²¹Aanna makee Anutuuqo tinai gioonna kiaapuuya safuuma variaara aataruuvo kooyaa vainoo. Iya Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaa iida fai hama yopeema safuuma variaaravai. Safuuma variateera aataruuvo nnaagiai vainaraivaara Musiivaata forofetaiyaatama ivaara tiravai. ²²Gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kaiya fai Anutuuqo tinai safuuma variaaravai. Anutuuqo ii aataru iva hama vooyara vo aataruvai iivai. ²³Mmuakiaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaara ivo iyara mmuaa aataruvai iivai. Ta mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa varada Anutuuqaa mmeekia ari vookaraivaa varaaraivaara ta fanniikiaunnavai. ²⁴Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuyara kati iyara yoketaama yaata utuoo Yisuu Kirisiinna tuduu kati iyara putuoo ari kiauvaadiri iya yookaama kieeravai. ²⁵Anutuuqo Yisuunna iya mmuduu ivo putuduu inna kiauvo tuuvaara iya mminnamminnaa maisa irisaiyauvo hama iyasi nninara aataruuvo vairavai. Fai mmuakiaaya ivo itaama putuuvaara kutaavaivee tikio rikioo Anutuuqo fai hama iya mminnamminnaa maisa irisaiyauvaa iya mminaravai. Anutuuqo itaama uuvo ari safu tuanaavai varuuvo kooyaa vakiaiveeraivaara iiravai. Tauraa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvo vauduaata Anutuuqo yaata utuoo faannainno varioo hama akiairaama irisaiyauvaa iya mmiravai. ²⁶Aanna makee vaa Yisuuva gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaara putuu aataruuvaa irisaivo kooyaa vainoo. Anutuuqo ari safuuma varuuvo kooyaa vakiaiveeraivaara itaama vainoo. Anutuuqo itaama uuvaugiataama aanna makee ivo safuuma variraivo kooyaa vainoo. Gioonna kiaapuuya Yisuunnara kutaavaivee tiraiya Anutuuqo tikio safuuma variraivootama kooyaa vainoo.

²⁷Mo ta aaniivai iikiaunnavaaraida titiiyara mannaka kiaunnannee? Hama titiiyara mannaka tira aataruuvootainoo. Mo ta dee aataruvai iida safuuma variaarannee? Ta mmaanna tuu kuaivaa iida safuuma variaarannee? Ai hameetavee. Yisuunnara kutaavaivee kia kiada fai ta safuuma variaaravai. ²⁸Ivaara vaa ta rikiada kua kiaunnavai. Gioonna kiaapu voovoono mmaanna tuu aataruuvaa iivo inna hama safuuma variraivovee. Ivo Yisuunnara kutaavaivee tiivaudiri safuuma varivai. ²⁹Mo Anutuuqo Yutayaiyara nnaasuunno variinnee? Mo hama ngiari voopinaiyaraatama Anutuuqo variinnee? Ai mo ngiari voopinaiyaata iya Anutuuqovee. ³⁰Anutuuqo mmuaa tuanaavai varivai. Mo Yutayaiya innara kutaavaivee kiaivaara ivo iya tinai ari avuuvau safuuma

variaaravai. Mmuai karaama ngiari voopinaiyaatama innara kutaavaivee kiaivaara ivo iya tinai ari avuuvau safuuma variaaravai. ³¹Itaama vaikio ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivo mmaanna tuu aataruuvaa yaatara kiakio taikaivainnee? Mo hameetavee. Ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivaara mmaanna tuu aataruuvo vaivaaraatama ta safuuma rikiada iikiaunnava.

Aaparahaamo varuuvaara Pauruuso mmataama kioo tiravai

4 ¹Itaama vaikiari ta ti rubuungaa Aaparahaamaara dataa kua kiarannee? Dataama ivo Anutuuqaa avuuvau safuuma variravainnee? ²Ivo ari mmoori varoovaara Anutuuqaa avuuvau safuuma varutiri. Inna aikiooma ivo ariiyara mannaka tutirivee. Hama ivo yopeema Anutuuqaa avuuvau ari mannaka tiravai. ³Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Aaparahaamo Anutuuqaa kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tiravai. Kua fafaaraivoo itaa kua tiivai.

⁴Mmoori varai vaidi voovoo ari mmoori varaivaa irisaivaa ari safuuma varaivai. Mmoori nakaaraivo hama kati sikauyauvaa inna mmiivai. Inna mmoori varaivaara inna mmiivai. ⁵Hama Anutuuqaa aataruuvo itaama vaivai. Anutuuqo koonnama variaya tinai iya safuuma variateera tira nakaaraivovee. Gioonna kiaapu voovoo inna avuuvau safuuma varinaraivaara hama mmoori vareerama kioo kati innara kutaavaivee tiivaa Anutuuqo inna too iva itaa kua tiivaara innara tinoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tiivai. ⁶Nnaaru varuu vaidi Davuitiiva ii kua ivaara tiravai. Vaidi voovoo Anutuuqaa avuuvau safuuma varinaraivaara hama mmoori vareerama kioo kati innara kutaavaivee tuuvaa Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tuu vaidiivaara Davuitiiva tunoo: Iqii vaidi ivo sirigainno vari vaidivaivee, tiravai. ⁷Davuitiiva ivaara fafaara roo tunoo:

Anutuuqo gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvaa rugakiaiyara
ivo iyara yoketainoo.

Vaa Anutuuqo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rummua apu kiaivai.

⁸Udaanga Anutuuqo vaidi voovai
mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kioo
vueennama kioo
hama kava iyauvaara yaata utinaravai.
Anutuuqo ivaara innara yoketainoo.

Davuitiiva fafaara roo itaa kua tiravai.

⁹Anutuuqo innara yoketauduu sirigainno varuu kuaivaa Davuitiiva itaa kua tuu kuaivo mmamma hatokeera vaidiiyara nnaasu tiravainnee?

Vara hama mmamma hatokeera vaidiiyaraatama tiravainnee? Mo iyaraatama tiravaivee. Anutuuaqaa kua fafaarau kua voovai vaa ta ivaara kiaunnava. Ii kua ivo tinoo: Aparahaamo Anutuuaqara kutaavaivee tuuvaara Anutuuoqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tiravai. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. ¹⁰Mo dee suaivaki Anutuuoqo Aparahaamaara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tuunnee? Vara hama ari mmammaivaa hatokooduu itaa kua tuunnee? Vara vaa hatoka kioodoo itaa kua tuunnee? Iya hama inna mmammaivaa hatokoo suaivaki Anutuuoqo itaa kua tiravai. ¹¹Nnaagiai iya inna mmammaivaa hatokeeravai. Hama inna mmammaivaa hatokoo suaivaki Aparahaamo Anutuuaqara kutaavaivee tuuvaara Anutuuoqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tiravai. Anutuuoqo itaa kua tuuvaara ivo mmamma hatokeera aataruuvaa Aparahaamaa mmiravai. Mmamma hatokoo puruuvaidiri Aparahaamo safuuma varuuvo kooyaa vairavai. Ivaara mmuakiaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya gioova Aparahaamovee. Iya hama ngiari mmammaiyauvaa hatokeerama kiada kati Anutuuaqara kutaavaivee kiaivaara Anutuuoqo iyara tinoo: Inna iya safuuma variaa gioonna kiaapuyavee, tiivai. ¹²Vaa mmamma hatokeeraiyaatama inna iya gioova Aparahaamovee. Ngiari mmammaiyauvaa hatokeeraivaara hama Aparahaamo iya gioovavee. Hama Aparahaamaa mmammaivaa hatokoo suaivaki ivo Anutuuaqara kutaavaivee tuneema iya Anutuuaqara kutaavaivee kiaivaara Aparahaamo iya gioovavee.

¹³Aparahaamaa ari sidinnaidiiaatama Anutuuoqo kua kiaa teerama kioo kuaivaa kiaa mmioo tunoo: Fai ngia mmuakiaa mmatavai varaaravaivee, tiravai. Anutuuaqaa mmaanna tuu kuaivaa Aparahaamo rikioovaa hama Anutuuoqo kua kiaa teerama kioovaa inna kiaa mmioo itaa kua tiravai. Aparahaamo Anutuuaqara kutaavaivee tuduu rikioo Anutuuoqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tuuvaara Anutuuoqo kua kiaa teerama kioovaa inna kiaa mmioo itaa kua tiravai. ¹⁴Anutuuoqo ari kua kiaa teerama kioo kuaivaa tunoo: Fai ngia mmuakiaa mmatavai varaaravaivee, tuu kuaivaa ivo ari mmaanna tuu kuaivaa rikiaada iiraiya kiaa mmutiri. Innara kutaavaivee tira aataruuvo kuminayaa vaitiri. Ivo kua kiaa teerama kioo kuaivootama kuminayaa vaitirivee. ¹⁵Anutuuaqaa mmaanna tuu kuaivaa hatokeeraiyara ivo iyara inna nnannataivai. Mo hama mmaanna tuu aataruuvo vaitiri. Hama ivaa hatokeera aataruuvootama vaitirivee.

¹⁶Itaama vaino Aparahaamaa sidinnaidi mmuakiaaya Anutuuoqo kua kiaa teerama kioovaa kati iyara yoketaama yaata utuoo iya kiaa mmiaiveeraivaara iya Anutuuaqara kutaavaivee kiaa kiada kati ivaa vareera aataruuvo vainoo. Hama Aparahaamaa sidinnaidiia Anutuuaqaa mmaanna tuu kuaivaa rikieeraiyara nnaasu ii kua ivo itaa kua tiivai.

Aaparahaamo tuneema iya Anutuuqaara kutaavaivee kiaiyaraatama ii kua ivo itaa kua tiivai. Ta mmuakiaaya Anutuuqaara kutaavaivee kiaunnaiya Aaparahaamo ti napoova variivaara ii kua ivo itaa kua tiivai. ¹⁷Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Aaparahaamaara tinoo: Mmuakiaa mmatavau variaya gioovavee kiaa kiee na i yapa kiauvaivee. Kua fafaaraivo itaa kua tiivo Anutuuqaa avuuvau kutaavai vaivai. Aaparahaamo vaa innara kutaavaivee tiravai. Mmuai Anutuuqoono vaa putuaiya tikiyai diitaavai. Ivo hama tauraa vau mminnaiyauvaara tino too fai vainaravai.

¹⁸Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: I sidinnaidiia fai kaayau variaaravaivee, tiivai. Aaparahaamo ivaara kutaavaivee kiaa kioo hama aataruuvo kooyaa vauduu rikioo ivo mmannammanna fai iinaravaivee kiaa kioo faannainno variravai. Faannainno varududuu kaanaivo vauduu ivo mmuakiaa mmatavau varuuya gioova variravai. ¹⁹Itaama varuduu inna nuanuuvo yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kioodoo rikioo (100) ngiaabai kioodoo inna mmammaivo taminnumaunnuuduu ari nnaataivo Saraava vaa nnaakara mmateera suaivo taika kiooduaata hama ivo ivaara yaata utirainno ivo yaagueeqama tunoo: Fai iinaravaivee, tiravai. ²⁰Ivo ivaara yaagueeqama nnaasu yaata utuoo varioo Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivaara mmannammanna kutaavaivee tiravai. Ivo itaa kua tuuvaara yaagueeqa ari vookarauvo innaki suvuau kioodoo ivo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. ²¹Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivaa Aaparahaamo yaagueeqama tunoo: Fai aikiooma iinaravaivee, kiaa kioo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. ²²Aaparahaamo itaa kua kiaa kioo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tiravai. ²³Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tuu kuaivaa hama Aaparahaamaara nnaasu Musiiva fafaara reeravai. ²⁴Ta Anutuuqaara kutaavaivee kiaunnaiyaraatama Musiiva fafaara reeravai. Anutuuqo ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tuduu putuuvakidiri diiteeravai. Ivo itaama uuvaara ta innara kutaavaivee kiaunnaiyara fai ivo tiyara tinara: Inna safuuma variraiyavee, tinaravai. ²⁵Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaiyauvaara putinaraivaara Anutuuqo ee-oo tiravai. Ee-oo tuduu putuduu ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variaaraivaara Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri kava diiteeravai.

Yisuuva putuuvaara ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variaunnava

5 ¹Itaama vaikio vaa ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaiyara Anutuuqo tiyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tiivai. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiyara putuuvaara Anutuuqo tiyara safuuma variraiyavee tikiaida ta inna tasipama variaunnano inna ausa nuufaivo tiiki vainoo. ²Anutuuqo itaama kati tiyara yoketaama yaata utiivaara vaa ta rikiada inna avuuvau

ta yoketaama variaunnanoo. Ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivaara Yisuuva ti vitoo inna avuuvau ti yapa kiaikiai ta yoketaama variaunnanoo. Yoketaama varidada ta yapooma Anutuuqaa tasipama yoketayoketaama ari vookaraama variaaraivaara ta ivaara nnaasu yaata utu kiada vaida faannaida varida sirigakiaunnanoo. ³Hama ta ivaara nnaasu sirigakiaunnanoo. Mmuaararai aataruuyauvo tiisi vaiyauvaaraatamaida ta sirigakiaunnanoo. Vaa ta rikiaunnvai. Mmuaararai aataruuyauvo tiisi vainai rikiada ta iyauvaa yaatara kiada fai yaagueeqama variaaravai. ⁴Mmuaararai aataruuyauvo tiisi vaikiainnaata ta mmannammanna yaagueeqama varidada yaatara kikio rikioo Anutuuqo tiyara mannakainaravai. Ivo tiyara mannakainaraivaara ta yaata utida inna tasipama variaaraivaara faannakiaunnanoo. ⁵Ta ivaara faannakiaunnaivaara fai ta faannaikiokio kaanaivo fai kutaa vainaravai. Aa ta faannakiaunna aavaara fai hama ta fanniikiaravai. Vaa Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa kati ti mmikio ivo ti aakiaiayuvaki varikio Anutuuqaa mmuduuya riraivo ti aakiaiayuvaki suvuaivaara fai hama ta fanniikiaravai.

⁶Ta homo muaraagama variaannaduu Anutuuqo mmataama kioo suaivaki gioonna kiaapu kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo suvuauyara Yisuu Kirisiiva putiravai. ⁷Ta mmatayaa variaunnaiya tiikidiri safuuma varira vaidiivaara fai vaidi voovoono innara kuminayaa putinaraivo inna mmuaararavai. Vaidi yoketaama variiivaara fai vaidi voovoono innara kutaa putinaranee? Vara hama putinaranee? Hama ta rikiaunnanoo. ⁸Homo mminnamminnaa maisaiyauvo ti suvuau kioo vau suaivaki Yisuu Kirisiiva tiyara putiravai. Yisuuva itaama putuuvaara Anutuuqo pinaama tiyara mmuduuya ruaivo kooyaa vainoo.

⁹Yisuuva tiyara putuduu inna kiauvo tuuvaara Anutuuqo tiyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tiivai. Yisuuva itaama uuvaara fai yapooma Anutuuqaa nnannateeno irisai maisaivaa ti mminnara iino too ivo ooqoo tioo ti vitoo yoketaivau ti yapaanaravaivee. Inna ivo itaama ti vitoo yoketaivau ti yapaanaraivo ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variraivaa yaataravai. ¹⁰Ta Anutuuqaa nnammutuaaya variaannaduduu ari Mmaapuuvu putuuvaara ta numa inna tasipama mmuaa ausavai varada variaunnaivaivee. Aanna makee vaa ta mmuaa ausavai varada inna tasipama variaunna suaivaki Yisuu Kirisiiva kava diitoo hara kioo varuuvaara fai ivo ti vitoo yoketaivau ti yapaanaravai. Inna ivo itaama iinaraivo inna yaatarai aataruvai vaivai. ¹¹Hama itaama nnaasu vainoo. Ta Anutuuqaara pinaama sirigakiaunnanoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaara ta mmuaa ausavai varada Anutuuqaa tasipama variaunnaivaara ta innara sirigakiaunnanoo.

Ataamo uu aataruuvaa Yisuuvaano yaatareeravai

¹²Aa kua aavaata rikiaatee. Mmuaa vaidivaakidiri mminnamminnaa maisa vareera oyaivo mmata aavau vairavai. Ivo mminnamminnaa maisaivaa varoovaa putira aataruuvu vairavai. Putira aataruuvu

itaama vauvakidiri mmuakiaa gioonna kiaapuuya vareeravai. Iya mminnamminnaa maisaivaa varoovaa putira aataruuvaa vareeravai. ¹³Anutuuqo hama Musiinnaata kua tioo mmaanna kuaivaa inna kiaa mmirama kioo suaivaki mminnamminnaa maisaivo mmata aavau vairavai. Hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo kooyaa vauvaara gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varada hama iyauvaara arinaima mmuaavai mmuaavai yaariravai. ¹⁴Itaama vauduaata Ataamo varuu suaivakidiri ngioo ngioo Musiiva varuu suaivaki gioonna kiaapuuya putiravai. Ataamo Anutuuqaa avaiavaa hatokoo mminnamminnaa maisaivaa varoneema vooya hama itaama uuyaatama putiravai.

Ataamoono itaama uuvaara inna nnaagiai nninara vaidiivaara mmataama kioo tira kuavai. ¹⁵Inna nnaagiai nnuuvo Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara vakiaa putuuvaara Anutuuqo iyara tunoo: Inna safuuma variraiyavee, tuu aataruuvo hama Ataamo mminnamminnaa maisaivaa varoovaa roosiivai. Ataamo mmuaavoono mminnamminnaa maisaivaa varoovaa kaayau gioonna kiaapuuya putiravai. Ii kua ivo kutaa kuavai. Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ari vookarai pinaavai vaivai. Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara vakiaa putuuvaara Anutuuqo iyara tunoo: Inna safuuma variraiyavee, tuuvootama ari vookarai pinaavai vaivai. Yisuu Kirisiiva mmuaa vaidivoono kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivoono kaayau gioonna kiaapuuyara kati vakiaa putiravai. ¹⁶Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara vakiaa putuuvaara Anutuuqo iyara tunoo: Inna safuuma variraiyavee, tuu aataruuvo hama mmuaa vaidi Ataamo mminnamminnaa maisaivaa varoovaa roosiivai. Ari vookaravai. Ataamo mminnamminnaa maisaivaa varoovaa Anutuuqo putira aataruuvaa irisaivaa Ataamaa mmioo mmuakiaayaatama mmiravai. Kaayau gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varada varuduu Yisuu Kirisiiva nnaagiai iyara putuduu safuuma varira aataruuvo kooyaa vairavai. ¹⁷Mmuaa vaidivoono mminnamminnaa maisaivaa varoovaa putira aataruuvo mmuakiaayaki vaivai. Mo Yisuu Kirisiiva ari mmuaavoono uu aataruuvo Ataamo uu aataruuvaa yaataroo ari vookaravai vaivai. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara kati yoketaama yaata utuoo iyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tii gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara fai inna tasipama kietaya tupatupaa variaaravai.

¹⁸Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Vaidi voovoono mmuaa mminnamminnaa maisaivaa varooduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara kua pinaiyauvo iyaki vauduu irisai vareera aataruuvo vairavai. Mmuaikaraama vaidi voovoono yoketaa aataru mmuaavai uduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya

kua pinaivaa yaatarada kati mmamma dummukiara vida tupatupaa variraivaa vareera aataruuvo vairavai. ¹⁹Mmuuaa vaidivoono Anutuuoqaa avaiavaa yaataroo mminnamminnaa maisaivaa varooduu kaayau gioonna kiaapuuya mmuaavaugiataama mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai. Mmuuakaraama mmuaa vaidivoono Anutuuoqaa avaiavaa arinaima rikioo uuvaara kaayau gioonna kiaapuuya fai Anutuuoqo tinai rikiada safuuma variaaravai.

²⁰Anutuuoqaa mmaanna tuu kuaivo nnuduu rikiada gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvo vauduu mmaanna tuu kuaivaa hatokoo aataruuvo kaayauma vairavai. Itaama vauduaata Anutuuoqo kati iyara yoketaama yaata utiraivo kaayau ari vookaraama vairavai. ²¹Itaama vauvaara gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisa vareera aataruuvo iya utinanai fai iya putuaaravai. Gioonna kiaapu safuuma variaiya Anutuuoqo kati iyara yoketaama yaata utiivaara fai tupatupaa variaaravai. Iya ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara tupatupaa variaaravai.

Yisuuva putuuvaa roosiima teeta putuaunnavai

6 ¹Ivaara ta dataa kua kiaarannee? Anutuuoqo kati tiyara yoketaama yaata utuoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanarivo pinaavai vakiaiveera ta mminnamminnaa maisaiyauvaa mmannammanna varaarannee? ²Ai hameetavee. Vaa ta mminnamminnaa maisaivaara vaidi putiraiya roosiima putuaunnavai. Mo ta dataama kiada ivaa mmannammanna varada nnaasu variaarannee? Vaa taikaivaivee. ³Aa na tinara kua aavaa vaa ngia arinaima rikiaavai. Ta mmuakiaaya Yisuu Kirisiinnara nnoori varaannaiya nnoori varaanna suaivaki ivo tiiki varuuvaara ivo putuuvaa roosiima teeta putiravai. ⁴Yisuu Kirisiiva putuoo mmata nnauvaki vauneema ta nnoori varaanna suaivaki ta mmata nnauvaki vairavaa roosiima ta nnooriivaa varaunnavai. Anutuuoqo yoketaa ari vookarai yaagueeqaivaadiri uduu Yisuu Kirisiiva diitoneema teetama putuaannaivakidiri diitada karaasa aataruuvau hara kiada variateeraivaara ta inna roosiima putiravai.

⁵Ivo putuneema ta kutaa mmuaikaraama putida Anutuuoqo inna tuduu diitoneema ta kutaa tuanaa diitada inna tasipama mmuaikaraama fai tupatupaa hara kiada variaaravai. ⁶Aa na tinara kua aavaa vaa ta rikiaunnavai. Ti mmammaivoono mminnamminnaa maisa iira aataruuvaa ti mmiivaa Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuovoono ruputino taikaiveeraivaara ti mmamma iira aataru eenanaivo Yisuu Kirisiinna tasipama vaa yatari sagaivau putivaivee. Mminnamminnaa maisaivo sa ti utinai ta hama inna mmooriivaa varaaraivaara itaama ti mmamma iira aataru eenanaivo putivaivee. ⁷Gioonna kiaapu voovoono vaa putiivaa hama mminnamminnaa maisaivo yopeema kava inna utivai.

⁸Ta kutaa Yisuu Kirisiinna tasipama putuaunnaiya fai ta inna tasipama hara kiada variaaraivaara kutaavaivee kiaaravai. ⁹Vaa ta rikiaunnavai. Anutuuoqo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri diitoovo hama keenaa putinaravai. Fai putira aataruuvo hama kava inna utinaravai. ¹⁰Ivo mmuaaneetu nnaasu mminnamminnaa maisaivaara putiravai. Aanna makee ivo hara kioo variivo Anutuuoqo yaata utiivaugiataama mmannammanna hara kioo varinoo. ¹¹Mmuaikaraama ngieetama ngiingiiyara yaata utida kiatee: Vaa ta mminnamminnaa maisaiyauvaara putuaunnavai. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ta Anutuuoqo yaata utiivaugiataama hara kiada variaunnavaivee, kiatee.

¹²Ngii mmammaiyauvo maisa aataruuvaa iikiateera ngii tino ngii iikiatainai sa iikiatee. Ivaara ooqoo kiatee. Mminnamminnaa maisaiyauvo ngii mmammaiyauvaa mmannammanna utiiyauvaara ooqoo kiatee. ¹³Ngii yaata utiraiyauvo ngii tikio ngii mmammaiyauvo mminnamminnaa maisaiyauvaa varoo maisa aataru iiraiyauvaara ngii tinai sa ee-oo kiatee. Ii aataru ivaa pikiada ngiingii mmamma mmuakiaayauvai Anutuuoqaa mmiatee. Ngia vaidiia putuaivakidiri diitada hara kiada variaya safu aataruuvau nookiaaraivaara ngiingii mmamma mmuyai mmuakiaayauvai Anutuuoqaa mmiatee. ¹⁴Anutuuoqaa mmaanna tuu aataru ivau hama ngia hara kiada variaano. Anutuuoqo kati ngiiyara yoketaama yaata utiraivau ngia hara kiada variaano. Ivaara sa mminnamminnaa maisaivo ngii haitatuunno ngii utuaivee.

Safuuma varira aataruuvo ngii utikiai inna mmooriivaa varaavai

¹⁵Mo ivaara ngia dataa kuaida kiaannee? Anutuuoqaa mmaanna tuu aataruuvau hama ta hara kiada varirama kiada Anutuuoqo kati tiyara yoketaama yaata utiraivau hara kiada variaunnaivaara fai ta mminnamminnaa maisaiyauvaa varaarannee? Ai hameetavee. ¹⁶Aa na tinara kua aavaa vaa ngia arinaima rikiaavai. Mmatayaa diaa vaidi voovono vaidi voovai ni mmoori varaaneera kiaa vitaanaraivaara ivo ee-oo tikio inna viteeraivoono inna puaisa utuoo innara diivai. Ivaa roosiima fai mminnamminnaa maisaivaara ngia ee-oo tikio ivo ngii puaisa utinai fai ngia putiraivaa varaaravai. Fai ngia kua yoketaivaa arinaima rikiaada iikiaa aataruuvoono ngii puaisa utinai ngia Anutuuoqaa avuuvau safuuma variaaravai. ¹⁷Anutuuoqata kua yoketaivaa kiatee. Tauraa mminnamminnaa maisaivoono ngii puaisa utuduu ngia inna mmooriivaa varada varida variravai. Aanna makee vaa ngia mmayaaya yoketaivaa varada ngiingii ausaiyauvaa hanigiada ii kua kutaa ivaara kutaa tuanaavee kiaa kiada mmooriivaa varada varida variaavai. ¹⁸Mminnamminnaa maisaivo yeena roosiima ngii rau kiaivaa Anutuuoqoono rukuasaa kiaikiai ngia mmamma dummukiara kati kuaavai. Kuaavo safuuma varira aataruuvo ngii puaisa utikiai ngia

inna mmooriivaa nnaasu varada varida variaavai. ¹⁹Ngia mmatayaa mmanna gionna kiaapuya muaraagama variaivaara na mmatayaiya yaata utiraivaugiataama yaata utuee itaama ngii giaa ngii miaunoo. Ngia tauraa ngiingii mmamma vovaatayauvai ee-oo tuduu maisamaisau aataruuyauvo ngii puaisa utuduu ngia inna mmoori vareeraya variravai. Varia rada vidada kaayau maisama ari vookaraama variravai. Anna makee mmuaikaraama ngiingii mmamma mmuyai mmuakiaayauvaara ee-oo tikio safu aataru yoketaivo ngii puaisa utinai ngia safuuma nuaida Anutuuqaara yoketa yoketaida nnaasu variatee.

²⁰Mminnamminnaa maisaiyauvo ngii puaisa utuu suaivaki hama safu aataruuvo ngii utuduu ngia kati ngiengie yaata utiraivaugiataama vida mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai. ²¹Ngia itaama uu aataruuyauvaara makee ngia ivaara yaata utida ngii mmamma maisai aataruuyavunudiri mo dee irisaivaida varaanee? Ii aataru iyauvaa ngia iidada fai irisai putuaaravai. ²²Anna makee mminnamminnaa maisaivo yeena roosiima ngii rau kiaivaa Anutuuqoono rukuasaa kiaikiai mmamma dummukiara kati kuaavo Anutuuqo ngii puaisa utikiai ngia inna mmoori vareera gionna kiaapuya variaavai. Fai ngia itaama inna gionna kiaapu tuanaaya yoketaama nnaasu varidada fai irisaivaa tupatupaa variraivaa varada variaaravai. ²³Gionna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varaiya inna iyauvaa irisaivo putiraivovee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva gionna kiaapuuyaki variivaara Anutuuqo kati tupatupaa variraivaa iya mminai fai iya ivaa varada tupatupaa variaaravai.

Pauruuso nnaata vaati vareera aataruuvudiri mmataama kioo tiravai

7 ¹Ni seenayaso, ngia mmaanna kua aataruuvaa rikiaiya aa na tinara kua aavaa vaa ngia arinaima rikiaavai. Mmaanna kua aataruuvo gionna kiaapuuya utua roo vioo vioo iya putira suaivaki taikaanaravai. ²Mmaanna kua voovai vaivaudiri aa kua aavaa rikiaatee. Gionnaivo vaatiivaa varaikio inna vaatiivo hara kioo varii suaivaki mmaanna kua aataruuvo yaagueeqama tinoo: Inna i vaativaivee, tiivai. Fai vaatiivo putino too mmaanna kua aataruuvo itaa kua tiivo hama inna utinaravai. ³Itaama vaivaara vaatiivo varikioonnaata sabi vo vaativai oro varaivo inna mmuara vareera aataruvai. Itaama ii gionnaivaara gionna kiaapuuya kiaara: Inna mmuara vareera gionnavaivee, kiaaravai. Fai inna vaatiivo putino hama mmaanna kua aataruuvo mmannammanna inna utino kati hara kioo varioo vaidi voovai varaivo inna hama mmuara vareera aataruvai. ⁴Ni seenayaso, ngia ivaa roosiima variaano. Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuuvaara ngia Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara putiravai. Hama mmaanna tuu aataruuvo mmannammanna ngii utinoo. Ngia Yisuu Kirisiinna gionna kiaapuya variateeraivaara ngia

mmaanna tuu kuaivaara putiravai. Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri diitoovaa gioonna kiaapuya ngia variaanoo. Ta Anutuuqaa mmooriivaa varada varikio iiraivo vakiaiveeraivaara ngia Yisuunna gioonna kiaapuya variaanoo. ⁵Ti mmammaiyauvo ti iikiataira aataruuvaa ta iira suaivaki mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa ti iikiataira aataruuvo ti puaisa utiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa kooyaa ti vitauduu ti iikiatairavai. Yaagueeqama ti iikiatauduu ta mmিন্নamminnaa maisaiyauvaa iidada ivaa irisaivaara ta putuuaara iiravai. ⁶Anna makee Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo hama mmannammanna ti utinoo. Vaa tauraa ii aataru ivo ti utuuvaaara ti aakiaiyauvo putivai. Ta hama Anutuuqaa mmaanna tuu kua fafaara roo aataru eenanaivau varida mmoori varaunnavai. Ta Mmannasa Yoketaivaa aataru karaasaivau varida mmoori varaunnavai.

**Anutuuqaa mmaanna kua tuuvaidiri
mmিন্নamminnaa maisaivo kooyaa vairavai**

⁷Ta ivaara dataa kua kiaranee? Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvo mmিন্নamminnaa maisa vai aataruvaivee ta kiaranee? Ai hameetavee. Mo Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvooon mmিন্নamminnaa maisa vareera aataruuvaa kooyaa ti vitairavai. Mo Anutuuqaa mmaanna tuu kua ivaki vau kua voovai tunoo: Ai seenaiya mmিন্নamminnaiyauvaa teeno i varaatainai sa iyauvaa varaanaraivaara yaata utuane, tiravai. Hama ii kua ivo itaa kua tutiri. Hama na ni seenaiya mmিন্নamminnaiyauvaa teeno ni varaatainai na iyauvaa varaanaraivaara yaata utuaatirivee. ⁸Ii mmaanna tuu kua ivaa na rikiee ivaara pinaama na yaata utuaaduu mmিন্নamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vauvaara na ari vookara ari vookarau mmিন্নamminnaiyauvaa taaduu pinaama ni varaatairavai. Hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo vaitiri. Hama mmিন্নamminnaa maisa vareera aataruuvo kooyaa vaitirivee. ⁹Neenoo hama mmaanna tuu kuaivaa na rikiaa suaivaki na kati kumimakama hara kiee variravai. Na mmaanna tuu kuaivaa rikiaa suaivaki na mmিন্নamminnaa maisaivaa varauvo kooyaa vauduu na rikieeravai. ¹⁰Na rikiaa suaivaki ni aakiaivo vaidi putiraivaa roosiima putiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu aataru voovaara na tauraa kiau kuaivaa gioonna kiaapuuya rikiaada yoketaama hara kiada variateera aataru ivaa neenoo rikiee hama na yoketaama hara kiee variravai. Na rikiaaduu ni mmিন্নamminnaa maisaivo kooyaa vauduu ni aakiaivo vaidi putiraivaa roosiima putuduu na maisama hara kiee variravai. ¹¹Ii mmaanna tuu kua ivaa na rikiee ivaara pinaama na yaata utuaaduu ni unnakua tuduu mmিন্নamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vauvaara na mmuuararoo maisauvaa varee vaidi putiraivaa roosiima na putiravai.

¹²Itaama vaikio Anutuuqaa mmaanna tuu kua mmuakiaayauvai yoketaa tuanaayauvai vaikio na tauraa kua mmaanna kuaivootama

yoketaavai vainno safu tuanaavai nnaasu vainoo. ¹³Ii kua ivaa oyaivo ataama vainnee? Mo yoketaa aataruuvoono niiki vauduu ni aakiaivo putiravainnee? Ai hameetavee. Mminnamminnaa maisaivoono niiki vauduu ni aakiaivo putiravaivee. Mminnamminnaa maisaivo mmaanna tuu yoketaa aataruuvau na variaaduaata mmannammanna niiki vauduu rikioo ni aakiaivo putiravai. Ivoono kutaa tuanaa mminnamminnaa maisaivo kooyaa sueerapatoo vakiaiveeraivaara mminnamminnaa maisaivo niiki vauduu rikioo ni aakiaivo putiravai. Na rikiaa mmaanna kua voovaudiri mminnamminnaa maisaivo kaayau ari vookara ari vookaraama maisamaisama vakiaiveeraivaara mminnamminnaa maisaivo niiki vauduu ni aakiaivo putiravai.

Taara aataruvaitana gioonna kiaapuuyaki vainoo

¹⁴Vaa ta rikiaunnvai. Mmaanna tuu kuaivo Anutuuqaasidiri tiira kuavai. Na vaidi mmatayaavoonora tiee mminnamminnaa maisaivo mmannammanna ni puaisa utikiai na hama yopeema pikiauvai. ¹⁵Na iikiau aataruuvaa hama na arinaima rikiauvai. Na ni iikiatai aataruuvaa hama na iikiauvai. Na hama ni mmuduuya ruai aataruuvaa na iikiauvai. ¹⁶Na hama ni iikiatai aataruuvaa iikiauuko rikioo Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvo safuuma vaivaara na ee-oo kiauvo kooyaa vainoo. ¹⁷Ivaara hama neneenoo ii na hama ni iikiatai aataru ivaa iikiauvai. Mminnamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vaivoono ii aataru ivaa iivai. ¹⁸Vaa na rikiauvai. Hama yoketaa aataruuvo niiki vainoo. Na itaa kua kiau kuaivo ataama vainoo. Hama yoketaa aataruuvo ni mmammaivau utivai. Ni aakiaivoono yoketaa aataruuvaa inna iikiataikiainnaata hama na yopeema iikiauvai. ¹⁹Na yoketaa aataruuvaa ni iikiataikiainnaata hama na iikiauvai. Maisa aataruuvaa hama ni iikiataikiainnaata na iikiauvai. ²⁰Hama ni iikiatai aataruuvaa na iikiauuko rikioo mminnamminnaa maisaivo ni aakiaana vaivoono iivai. Hama neneenoo iikiauvai.

²¹Na itaama iikiauvaara vaa na rikiauvai. Aataru voovoono ni aakiaivaki ataama iinoo. Na yoketaa aataruuvaa ni iikiataikio rikioo maisa aataruuvo ni atau ruainoo. ²²Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara ni aakiaivaki ni yoketainoo. ²³Itaama vaikioonnaata ari vo aataru voovoono ni mmammaivaki iinno varinoo. Ii aataru ivoono ni yaatana vai kua yoketaivaa atau ruainoo. Atau ruoo ivaa nnammutuaa iinoo. Iinno varioo mminnamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vaivaara ni ravaatau utinoo. ²⁴Boo, na ari vookarai ausa tinni mmuaararaiavaa varau vaidivai variaunoo. Ni mmammaivoono putira aataruuvakira ni utu raririima roo yapaanara iinoo. Fai gioonno ii aataru ivakidiri ni vita yoketaivau ni yapaanarannee? ²⁵Na Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaunoo. Ivo tino ti Udaanga Yisuu Kirisiivaano fai ni vitaanaravai.

Na ataama variaunoo. Na nini yaata tinniivaki rikiauko Anutuuqaa aataruuvo ni puaisa utikiai na iikiaunoo. Ni mmammaivo maisama iira aataruuvaa na rikiauko mminnamminnaa maisa iira aataruuvo ni puaisa utikiai na iikiauvai.

Mmannasa Yoketaivoono tupatupaa variraivaa ti mmivaivee

8 ¹Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapuuyaki variivaara hama ngiari mminnamminnaa maisa vareeraiyuvaa irisaiyauvootainoo. ²Yisuu Kirisiiva niiki variivaara Mmannasa Yoketaivoono tupatupaa variraivaa ni mmivai. Mminnamminnaa maisaivoota putira aataruuvootama yeena roosiima ni rau kiaivaa ii Mmannasa Yoketaa ivoono rukuasaa kiaikiai na mmamma dummukiara kati hara kiee variauvavee. Ivaara hama ni mminnamminnaa maisa vareeraiyuvaa irisaiyauvootainoo. ³Ta mmatayaa muaraagama variaunnaivaara Anutuuqaa mmaanna tuu kua aataruuvo iinaree kua kioo iima fanniima kiaikio Anutuuqoona aikiooma iima kiaivai. Ivo ari Mmaapuuvaa mmatayaa titooduu tuoo mminnamminnaa maisaivo vaidi mmammaiyauvaki utuuvaa atau rinaraivaara tiiravai. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaivaa irisavaa varaiveeraivaara Anutuuqo ari Mmaapuuvaa titooduu tuoo ta vaidi mmatayaiya mminnamminnaa maisaivaa vareera mmammaivaa roosiima vareeravai. ⁴Ta Mmannasa Yoketaivaa aataruuvau variaunnaiya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo safuuma vauvaa aikiooma iikiateeraivaara Anutuuqo itaama iiravai. Mmamma iira aataruuvau variayara Anutuuqo hama itaama iiravai. Mmannasa Yoketaivaa aataruuvau variayara iiravai.

⁵Mo ngiari mmammaiyauvo ngiari iikiataivaara iya tikiai rikiada hara kiada variayya ngiari mmammaiyauvoono iya yaatana yapoo varii kuaivaa nnaasu rikiada iida varida variaavai. Mo Mmannasa Yoketaivo iya tikiai rikiada hara kiada variayya Mmannasaivoono iya yaatana yapoo varii kuaivaa nnaasu rikiada iida varida variaavai. ⁶Ngiari mmammaiyauvoono ngiari iikiatai aataruuyauvaara iya yaatana yapoo varinai rikiada iida varida fai putuaaravai. Mmannasa Yoketaivoono ari iikiatai aataruuyauvaara iya yaatana yapoo varinai rikiada iida varida fai ausa nuufaivaa varada tupatupaa variaaravai. ⁷Gioonna kiaapu voovoono ari mmammaivoono ari iikiatai aataruuyauvaara inna yaatana yapoo varii kuaivaa rikiaivoono Anutuuqaa nnammutuaavai variivaara iya itaama iida varida variaaravai. Ivo yaata utiivo hama Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaa rikiaivaara ivo itaama varivai. Hama ivo yopeema Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaa rikiaivai. ⁸Gioonna kiaapuuya ngiari mmammaiyauvoono iya kua mmikiai iikiayya hama yopeema yoketaa aataruuvaa iikiaavo too Anutuuqaa yoketaivaivee.

⁹Mo hama ngiingii mmammaiyauvoono ngii giaa ngii miivaugiataama ngia hara kiada variaano. Mmannasa Yoketaivoono ngii giaa ngii miivaugiataamaida ngia hara kiada variaano. Mo Mmannasa Yoketaivoono ngii aakiaiyauvaki hara kioo variiya nnaasu itaama hara kiada variaano. Gioonna kiaapu voovoono hama Yisuu Kirisiinna Mmannasaivo innaki hara kioo variivoono hama inna gioonna kiaapuvai varinoo. ¹⁰Mminnamminnaa maisaivo ngii mmammaiyauvaki vaivara vaidi putiraiya roosiima ngii nnabaiyauvo putivai. Mo itaama vaikiainnaata Yisuu Kirisiiva ngiiki varikiai ngia safuuma variaivara ngii mmanasaiyauvo hara kioo varivai. ¹¹Mo fai Anutuuoqo Yisuunna tuduu putuuvakidiri diitooava Mmannasaivoono ngiiki varino fai Yisuu Kirisiiva putuduu diitaanee tuovoono ngii mmammaiyauvaa tupatupaa variraivaa mminaravai. Ari Mmannasaivo ngiiki variivara ngii nnabaiyauvo putuara iikiyai fai tupatupaa variraivaa ngii minai varada variaaravai.

¹²Ni seenayaso, ivaara ti mmamma iira aataruuvara ti iikiatano ti yoketainainnaata ta rikiada pikiaaravai. Sa ii aataru ivo ti utuaivee. ¹³Fai ngia mmamma iira aataruuvaa iidada putuaaravai. Fai Mmannasa Yoketaivo ngii tasipanai ngia mmamma iira aataruuvaa eeyara pikiada fai ngia tupatupaa variaaravai. ¹⁴Gioonna kiaapu Anutuuoqaa Mmanasaivaa kuaivaa rikiada iikiaa mmuakiaaya iya Anutuuoqaa raunna mmaapuya variaano. ¹⁵Ngia itaama varida hama ngia sikaunnaadiri yookaama kiada viteeraiya roosiikaaaya varida aatuuda variaano. ¹⁶Ta Anutuuoqara kiaunnaano: Ti Napoovavee, kiaunnaivo inna Anutuuoqaa Mmanasaivo ti mmanasaivaa tasipaikiai ta rikiada kiaunnaano: Ta Anutuuoqaa raunna mmaapuya variaunnaano, kiaunnava. ¹⁷Ta inna raunna mmaapuya variaunnaivara innasi yoketaa aataru vaiyauvaa ari gioonna kiaapuuyani yapa kiaiuyauvaa ta varaaravai. Anutuuoqo Yisuu Kirisiinnani yapa kiaiuyauvaatama fai ta inna tasipama nuunama varaaravai. Ivo mmamma nniitaroovaa varoneema mo fai teetaatama mmuaikaraama varada iva ngiau aapu yoketaa ari vookaraama varineema fai teetaatama variaaravai.

Fai yapooma ta yoketaama ari vookaraama variaaravai

¹⁸Na yaata utuaunoo. Aa ta variaunna suai aavaki Anutuuoqaa aataruuvara mmamma nniitaraivaa varaunnaivo hama pinaa mmuaararavai vaivai. Fai yapooma hama ta ivaara yaata utiraida kati ta ngiau aapu vikio yoketayoketaa ari vookaraivaa oyaivo kooyaa vainai taaraivara yaata utuaaravai. ¹⁹Anutuuoqaa raunna mmaapu tuanaaya variaya fai Yisuuva kava tiinara suaivau kooyaa iya taaraivara mmuakiaa mminnaayauvai Anutuuoqo iima kiooyauvoono sirigaida faannaida variaano. ²⁰Anutuuoqo mmuakiaa puara fai vasingiaamma

mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa ariiniee kiaa iima kioo yapeeravai. Yapa kioo iya iikiatee tuu aataruuvaa fanniima iiravai. Anutuuoqo ariinoo ee-oo tuuvaugiataama fanniima iiravai. Fanniima iida eeyaara taikaaraivaara hama iya vareeraida yoketaama variaaraivaara faannaida variaaravai. ²¹Fai yapooma iya fanniima iikiaa aataruuvaudiri aasannaida putida uudaira aataruuvo iya puaisa utiivaa Anutuuoqo tino rikioo taikanai rikiada Anutuuoqaa raunna mmaapuya kati mmamma dummukiara yoketaama variaivaa roosiima iyaata itaama yoketaama variaaravai.

²²Vaa ta rikiaunnavai. Tauraa varia rada nnidada aa ta variaunna suai aavaki gionnaivo nnaakara mmataanaraivaara kararuoo kai kiriringairaivaa roosiima mmuakiaa mminnaiyauvaa Anutuuoqo iima kiooyauvo kararuaavai. ²³Hama iqii mminnaa mmuakiaa iyauvo nnaasu itaama iida variaavai. Anutuuoqo tauraa Mmannasa Yoketaivaa ti mmuuya teetaatama itaama iida variaunnavai. Anutuuoqo ti utii aataruuvaa rakuasaa kinai rikiada ta eeyaara kati mmamma dummukiara inna raunna mmaapu tuanaaya varida mmamma karaasaivaa varada variaaraivaara ta faannaida varida rikiaunnano mminnamminnaa maisaivo ti utiivaara ti aakiaiyauvaki pinaama maisaikiai variaunnavai. ²⁴Ta ausa hanigieera suaivaki Anutuuoqo ti vitaanaraivaara faannaida varida kutaavaivee kiaunnavai. Fai ta faannakiaunnaivaa avuuvaa ta teeda hama ivaara mmannammanna ta faannakiaaravai. Inna ii aataru ivo hama faannaira aataruvai. Mo deevono vaa too varaivaara kava faannainno variinnee? Mo vaa too varaivaivee. ²⁵Mo fai hama ta teeda varaunnaivaara faannaida varida fai ta mmannammanna faannaida varikio ti pirisainainnaata ta mmannammanna faannakiaaravai.

²⁶Mmuakaraama ta faannaida varida muaraagakiaunnaiya Mmannasa Yoketaivono ti tasipaivai. Ta dataama yaaku varaunnannee kiaa vueennama kiada variaunnano ti aakiaiyauvo pinaama mmuaararaikiai ta hama yopeema yaaku varaunnano Mmannasa Yoketaivo ariinoo ti aakiaiyauvakidiri Anutuuoqaata yamaa kua yamaa kua tioo tiyara yaaku varaivai. ²⁷Anutuuoqo vaa gionna kiaapuuya aakiaiyauvaki arinaima taivono Mmannasa Yoketaivo yaata utira kuaivaa vaa rikiaivai. Anutuuoqo yaata utiraivaugiataama Mmannasaivo Anutuuoqaa gionna kiaapuuyara yaaku varaivaara Anutuuoqo inna yaata utira kuaivaa vaa rikiaivai.

²⁸Vaa ta rikiaunnavai. Gionna kiaapuuya Anutuuoqaa mmuduuya ruaiya yoketaama variateeraivaara Anutuuoqo mmuakiaa mmoori aataruuyauvaki iya tasipama mmooriivaa varaivai. Ivo ari yaata utiraivaugiataama iya maavee tiraiya ivo iya tasipama mmooriivaa varaivai. ²⁹Anutuuoqo vaa iya arinaima tooya ari Mmaapuuvaa roosiima variateeraivaara vaa iya nnaaru mmataama kieravai. Ari Mmaapu

ngaruuvo varinai kaayau gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruaiya inna nunna kataunnaiya variateeraivaara Anutuuqo nnaaru iya mmataama kieeravai. ³⁰Anutuuqo vaa mmataama kiooya maavee tiravai. Iya maavee kias kioo iya uduu inna avuuvau safuuma variravai. Ivo itaama iinno ari oyai ari vookarau yoketaivaa iyaatama mmiravai.

Yisuuva uvaara Anutuuqo tiyara mmuduuya riravai

³¹Itaama vaivaara ta dataa kua kiarannee? Anutuuqo tiyara ni seenayavee tikio mo gioonoonno tiyara ni nnammutuaayavee kias kioo mmoori maisivaa ti mmiinne? Ai hama yopeema vaidi voovoono itaa kua tiyara tinaravee. ³²Anutuuqoota hama itaa kua tinaravee. Ivo hama ari Mmaapu tuanaivaara yaata utirainno mmuakiaaya tiyara putinaraivaara ee-oo tiravai. Ee-oo kias kioo ari Mmaapuuvaa kati ti mmiravai. Ivo itaama ti mmuuvoono mmuakiaaya tiyara yoketaimmo Yisunnaata mmuakiaa aataru yoketaiyauvaatama fai kati ti mminaranne? Fai kati ti mminaravee. ³³Mo dee gioonna kiaapuvoono Anutuuqo ariniee kias mmataama kiooyaki aikiooma kua pinaivaa iyaki yapaananne? Ai hameetavee. Anutuuqo ariinoo iyara tinoo: Hama ngia kuaataiyavee, ³⁴tiivaara mo gioonna kiaapu voovoono fai iyara tinara: Kuaivo ngiiki vainai ngia irisai maisivaa varaaravee, tinaranne? Ai mo hama fai itaa kua tinaravee. Yisuu Kirisiivaano putuduu Anutuuqo tuduu kava diitoovoono Anutuuqaa yaaku yaadudainningiaa hara kioo varioo tiyara Anutuuqaaatama yamaa kua yamaa kua tioo varinoo. ³⁵Ivaara Yisuu Kirisiiva tiyara mmuduuya rira aataruuvaa fai dee aataruuvoono aikiooma ivaa hatokaananne? Vara mmuaararai aataruuvonne? Vara ti nuaira variraiyauvo maisaikiai variaunna aataruuvonne? Vara vooyaano mmamma mmuaararavaa ti mmiaani koonnama variaunna aataruuvonne? Vara aarareeravonne? Vara hama uyira rairaiyauvo tiisi vaira aataruuvonne? Vara avaikarai aataruuvo tiisi nnikio ti aaturavonne? Vara rapiraivo tiisi nnira aataruuvonne? Fai ii aataru iyauvo tiisi nnino rikioonnaata Yisuu Kirisiiva mmannammanna fai tiyara mmuduuya ruoo nnaasu varinaravai. ³⁶Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno innara tinoo:

Ta aiyara yaagueeqakiaunnani

suaivo raari raikiai

iya ti ruputuaara iikiaavo

vioo vioo suaivo haatapaivai.

Iya puara sipisipaiyauvaa ruputuaara iikiaaneema

ivaa roosiima ti ruputuaara iikiaavaivee.

Kua fafaaraivoonoo itaa kua tiivai. ³⁷Ii mmuakiaa aataru avaikarai iyauvo ti mmammaiyauvunu karaanara iino Yisuu Kirisiiva tiyara pinaama mmuduuya ruaivoonoo ti tasipaivaara ta aikiooma iyauvaa

yaatara kiaunnavavee. ³⁸Vaa na rapisiima rikiauvai. Fai hama vo aataru voovoono Yisuuva tiyara mmuduuya riraivaa atau rinaravai. Putiraivoota mmata aavau hara kiada varira aataruuvootama hama yopeema ivaa atau rinaravai. Ngiau aapu aangeraiyaata ari vookaraama yaagueeqama dira mmagia maisaiyaatama fai hama yopeema atau ruaaravai. Aanna makee tiisi vaivaara aaturaiivootama yapooma tiisi nninaraivaara aaturaiivootama hama yopeema atau ruaaravai. ³⁹Ngiau aapu vai yaagueeqaiyauvoota aa mmata aavau vai yaagueeqaiyauvootama hama yopeema atau ruaaravai. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiyara pinaama mmuduuya ruaivaara hama Anutuuqo iima kioo mminnaa voovai yopeema Anutuuqo tiyara mmuduuya riraivaa atau rinaravavee.

Anutuuqo Isarairaiya ariinnee kiaa mmataama kieeravai

9 ¹Aa na tinara kua aavo kua kutaavai na kiaunoo. Na Yisuu Kirisiinna vaidivai variee hama na unnakua kiaunoo. Nene yaata utuau kuaivoota Mmannasa Yoketaivo ni giaa ni mii kuaivaatama na rikiauuko nene kiau kuaivo kutaa kuavai na kiauuvai. ²Ni seena ni mmuaa oyaivakidiri diitaiyara ni ausaivo mmuaararaikiai na mmannammanna koonnama variaunoo. ³Na iyaroo tiee fai Anutuuqo ni maisa kua tioo na Yisuu Kirisiinna tasipama variauvaa atau rinaraiivaara na kiaunoo: Inna yoketaavaivee, kiaunoo. ⁴Ii Isarairaa gioonna kiaapu iya Anutuuqo mmataama kioo gioonna kiaapu tuanaiyavee. Ivo iyara ni naunna maapuyavee kiaa kioo ari oyai ari vookarau yoketaivaa iya mmiravai. Ivo ari kua yeena rau kiooyuvaatama ari mmaanna tuu kuaiyauvaatama iya kiaa mmiravai. Anutuuqaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmira aataru tuanaivaa vaa iya teeda rikieeravai. Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaiyauvaa iya kiaa mmudu rikieeravai. ⁵Iya rubuungainna ari vookarairayavee. Gioonna voovoono mmuai oyaivakidiri diitoo Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaa Yisuu Kirisiinna vaidivai mmata kieeravai. Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara diraivaara gioonna kiaapuuya tupatupaa innara kua yoketaivaa kiateraivaara na yaata utuaunoo. Kua kutaa.

⁶Na itaa kua kiauvaara na ataa kua kiaunoo: Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaiyauvo fanniima tiyauvaivee, na kiaunnee? Ai hama na itaa kua kiaunoo. Gioonna kiaapu Isarairaa mmuakiaaya hama Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya variaivaara hama na itaa kua kiaunoo. ⁷Aaparahaamaa sidinnaidi mmuakiaaya hama Anutuuqaa raunna mmaapuyavee. Anutuuqo Aaparahaamaa tunoo: Isaakaa sidinnaidiia inna i sidinnaidi tuanaayavee, tiravai. ⁸Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Aaparahaamaakidiri mmattoo sidinnaidi mmuakiaaya hama Anutuuqaa raunna mmaapuyavee. Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaudiri varuuya inna Aaparahaamaa sidinnaidi tuanaayavee.

⁹Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivaa Aaparahaamaata ataa kua tunoo: Fai suaivaa mmataama kioovo nninai rikiee na kava vararanee nnino rikioo Saraava fai mmaapuvai mmataanaravaivee, tiravai.

¹⁰Ii kua ivaa sai kuavai rikiaatee. Ii mmaapu Isaako ivo yokeenno nnaataivaa varooduu ari nnaataivo Revekaava mmaapu taaravaitana sunnaama kioo variravai. ¹¹⁻¹²Varuduu Anutuuqo ari yaata utuuvaugiataama vuaivaa pikioo vuaivaa ariiniee kiaa mmataama kioo aataruuvo vakiaiveeraivaara ivo Revekaanna tunoo: I mmaapu ngaruuvoono ari kata nnaagiaivaa mmoori varaanaravaivee, tiravai. Tauraa hama taaravaitana mmatoo suaivaki Anutuuqo itaa kua tiravai. Ivaitana hama varida mmoori yoketaivaa iida mmoori maisaivaa uu suaivaki ivo itaa kua tiravai. Ivaitana hama varida mmoori uuvaara hama ivo ivaitana mmoori uuvaidiri too vuaivaa mmataama kieeravai. Ari yaata utuuvaugiataama vuaivaa mmataama kieeravai. ¹³Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Na Yakoopaara mmuduuya ruaunoo. Isaunnara hama na mmuduuya ruaunoo. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

¹⁴Ivaara mo ta dataa kua kiaranee? Fai ta kiaara: Anutuuqo gioonna kiaapu vooyara maisayavee tioo vooyara yoketaayavee tiivaivee, kiaranee? Hameetavee. Hama Anutuuqo itaa kua tiivaivee. ¹⁵Vaa Anutuuqo Musiinna tunoo: Na ni boo kiataiyara fai na boo tinaravaivee. Na ni tuqinnaataakiayara fai na tuqinnaanaravaivee, tiravai. ¹⁶Itaama vai kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Gioonna kiaapu voovoono inna iikiataino mmooriivaa iinnonno tinara: Fai na iinono rikioo Anutuuqo niyara pinaama boo tioo ni vitaanaravaivee, tii aataru ivo hama kaanaatai aataruvai. Anutuuqo ariinoo innara boo kiataino fai innara boo tinaravai. ¹⁷Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vauvaki Anutuuqo Faraunna ataa kua tunoo: A mmoori varoonnaivaidiri ni yaagueeqaivo kooyaa vakiaiveeraivaara na kieetavai i yapa kieeravai. Mmuakiaa mmatavau variayia ni nnutuuvaa rikiaateeraivaara na kieetavai i yapa kieeravaivee. Anutuuqo Faraunna itaa kua tiravai. ¹⁸Ivaara Anutuuqo vooyara ari boo kiataiyara boo tiivai. Vooyaki ivo ausa tinni yakeevaa iyaki yapaataikio yapaivai.

Anutuuqo vooyara nnannatoo vooyara boo tiravai

¹⁹Ivaara fai ngiikidiri mmuaavoono ni yaparainno tinara: Itaama vaino fai Anutuuqo mo aaniira tiyara tinara: Ngia iikiaa aataruuyauvo hama yoketaiyauvaivee, tinaranee? Mo gioono Anutuuqo tiyara ii aataruuvaa hatokaanaranee? Hama yopeemavee. Fai ivo itaa kua tinaravai. ²⁰Ni seena-o, a Anutuuqaa kua sai itaa kua kiannaikua a giononnee? Kuu yavaivo vaidi kuaivaa roosiima hama ari ruaatarii nakaaraivaa tinoo: Aaniira ni ataama ruaataruannavainnee? Hama ivo

itaa kua tiivai. ²¹Kuu yavaivaa ruaatarii nakaaraivo yavaa mmataivaadiri ari iikiataikio hanuu kioo ruaatarivai. Yavaa mmataivaa mmuaa saabavai hanuu saabama kiaivaadiri taara yavaavaitana inna ruaataruataino taaravaitana ruaatarinaravai. Fai inna ruaataruataino voovai ari yoketaa mmooriivaa iinaraivaa ruaataruoo mmuakiaa suai sabi mmoori iinaraivaatama ruaatarinaravai.

²²Anutuuqo iima kiai aataruuvo itaama mmuaakaravai vainoo. Ivo inna nnannateeraivoota yaagueeqaivootama kooyaa vakiaiveeraivaara ivo ataama iiravai. Kuu yavaa sabi mmooriyauvaa iinara iima kiooyauvaa roosii gioonna kiaapuuya inna nnannatai gioonna kiaapuuya fai kiisa suai putu taikaarayara ivo mmannammanna iyara yaata utuoo hokoba suai faannainno variravai. ²³Ta gioonna kiaapu ivo tiyara boo tiraiya inna oyai ari vookarai yoketaivaa taateeraivaara ivo itaama iiravai. Kuu yavaa yoketaa mmooriivaa iinara iima kiooyauvaa roosiikiaunnaya ta inna oyai ari vookarai yoketaivaa taateera aataruuvaa vaa ivo tauraa mmuaanaa teerama kieeravai. ²⁴Ta Yutayaiya tiikidiri vooyaata ngia ngiari voopinaiyakidiri vooyaata vaa ivo ivaara ti maavee tiravai. ²⁵Ivaara forofetaa vaidi voovai nnutuuvo Hosiavaano Anutuuqo tuu kuaivaa fafaara roo ataa kua tunoo:

Hama ni gioonna kiaapu tuanaiyara
fai na tinara:

Ni gioonna kiaapuyavee, tinaravee.

Hama na tauraa ni mmuduuya ruaiyara
fai na tinara:

Inna ni mmuduuya ruaiyavee, tinaravee.

²⁶Yoosinna voovakinnaiya

vaa na tauraa iya kiaa mmiee kiaunoo:

Hama ngia ni gioonna kiaapuyavee, kiauyara
fai yapooma ngiari seenaiya iyara kiaara:

Anutuuqo hara kioo variivaa

raunna mmaapuyavee, kiaravee.

Hosiavaa itaa kua tiravai. ²⁷Forofetaa voovai Yisayaavaano Isarairayara kooyaa kua voovai ataa kua tunoo: Nnukaivo nnoori mmaagaivau vaikiyai hama yopeema yaarairavaa roosiima fai gioonna kiaapu Isarairaiya kaayakaayau hara kiada varikio rikioo fai Anutuuqo raati raari kiisaya nnaasu rupi yoketaivau yapaanaravaivee. ²⁸Fai Anutuuqo gioonna kiaapu mmatayaa variyai irisai maisaivaa akiairaama iya mmimo rikioo taikaanaravaivee. Yisayaava itaa kua tiravai. ²⁹Kava vo kua voovai vaa tauraa Yisayaava ataa kua tunoo: Udaanga Anutuuqo Yaagueeqa Tuanaivoono hama Isarairaiya sidinnaidi vooya viteerama kioo pikiotiri. Sutuuma Kumuaraa varuuya roosiima ta putu taika kiaannatirivee. Yisayaava itaa kua tiravai.

Isarairaiya ngiarinaidiri aataru voovai iiravai

³⁰Ivaara ta dataa kua kiaarannee? Fai ta ataa kua kiaravee. Ngiari voopinnaa gioonna kiaapuuya ngiariiyara ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variaaravee kiaa kiada hama ivaara mmooriivaa iirama kiada variaya iya kati Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada hara kiada varuduu Anutuuqo iyara tunoo: Inna safuuma variraiyavee, tiravai. ³¹Isarairaa gioonna kiaapuuya Anutuuqo mmataama kiooya tunoo: Anutuuqaa avuuvau fai ta safuuma variaaravee, kiaa kiada mmaanna tuu aataruuvaa iidada fanniima kieravai. ³²Mo aaniira iya fanniima kieravainnee? Mo iya ngiari uu aataru mmooriivaa iida varida hama Anutuuqaara iya kutaavaivee tiravai. Iya harurira sikauvaudiri haruriravai. ³³Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Yisuunnara tinoo:

Taatee. Na yoosinna Sioona ivaki
gioonna kiaapuuya ivaayaadiri haruruateera
sikau voovai na yapa kieravai.
Fai iya ivaayaadiri haruruaravai.
Gioonna kiaapu voovono
innara kutaavaivee kiaivono
hama inna mmamma maisainaravaivee.

Kua fafaaraivono itaa kua tiivai.

10 ¹Ni seenayaso, ni seena gioonna kiaapu Yutayaiya Anutuuqo iya vita yoketaivau yapaiveeraivaara ni aakiaivo yaagueeqama aikioovee tinoo. Anutuuqo itaama iikiaiveeraivaara na pinaama yaaku varaunoo. ²Vaa na arinaima tee ngii giaa ngii miauvai. Iya Anutuuqaara pinaama mmuduuya ruaavai. Mmuduuya ridaata hama oyai tuanaivaa rikiaivaara fanniikiaavai. ³Anutuuqo gioonna kiaapuuyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tii aataruuvaa hama iya arinaima rikiada taavai. Anutuuqaa avuuvau ta safuuma variaarayavee kiaa kiada ngiarinaidiri vo aataru vooyauvai iida varida variaavai. Anutuuqaa aataru safuuma variraivaara hama iya ivaara ee-oo tida ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiaavai. ⁴Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada Anutuuqaa avuuvau safuuma variateeraivaara Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa Yisuu Kirisiivaano atau rivavai.

Fai Anutuuqo aikiooma mmuakiaaya vitoo yoketaivau yapaanaravai

⁵Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikiada iidada Anutuuqaa avuuvau safuuma variaaravee kiaa uu aataruuvaara Musiiva ataa kua tunoo: Vaidi voovono Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikioo iinnonno fai ii aataru ivau hara kioo varinaravaivee, tiravai. ⁶Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada inna avuuvau safuuma variaa aataruuvaara kua voovono vainno ataa kua tinoo: Sa ai tinniivaudiri yaata utuee ataa kua kianee: Mo gioono

ngiau aapuuvaki kuanarannee? kianee. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ivo ngiau apuuvaki vioo Yisuu Kirisiinna vitoo tiinaravee. ⁷ Sa ataa kua kianee: Mo gioono mmeepi vaidi putiraiya variravaki kuanarannee? kianee. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ivo mmeepi vioo Yisuu Kirisiinna vitoo nninaravee. Kua voovoono itaa kua tiivai. ⁸ Ii kua ivaa itaama yaata utinoora tiee pikiee Musiiva tuu kua voovaaara ataama yaata utuee kianee: Mmayaayaivo i vainima vainno i aakiaivaki vainno mmaakiriivau vainoo, kianee. Ii mmayaaya ivo Anutuuqaara kutaavaivee tira mmayaayaivaa ta gioonna kiaapuuya kiaa mmiaunnvai. ⁹ Fai a ai avaiakidiri kuaivaa kooyaa ai seenaiya kiaa mmiee tinara: Yisuuva ni Udaangavaivee, tino rikioo i aakiaivoono tinara: Yisuuva putuduu rikioo Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri diitoovo inna kutaa tuanaavaivee, tino rikioo fai Anutuuqo i vitoo yoketaivau i yapaanaravaivee. ¹⁰ Ta ti aakiaiyauvakidiri Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaunnano Anutuuqo tiyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tiivai. Ta ti avaiyauvakidiri ivaara kiaa kookieekiaunnano Anutuuqo ti vitoo yoketaivau yapaivai. ¹¹ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivo fai hama inna mmamma maisainaravaivee, tiivai. ¹² Ii kua ivo hama mmuaa taaravaara tiivai. Mmuakiaayara tiivai. Yutayaiya hama ngiari vookaraama variaani ngiari vopinnaiya ngiari vookaraama variaavai. Anutuuqo iya Udaanga mmuaa tuanaavai mmuakiaaya innara kaiya ari yaagueeqa yoketaiyauvaa iya mmiivai. ¹³ Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Yisunnara tinoo: Gioonna kiaapu voovoono Udaangaivaara tino rikioo fai ivo inna vitoo yoketaivau inna yapaanaravaivee, tiivai.

¹⁴ Iya hama innara kutaavaivee kaiya mo dataama innara kiaarannee? Hama yopeemavee. Hama inna mmayaayaivaa rikiaiya mo dataama kiada innara kutaavaivee kiaarannee? Hama yopeemavee. Gioonna kiaapu vooyaano hama mmayaayaivaa iya kiaa mmirama kikiai mo dataama iya rikiaarannee? Hama yopeema rikiaaravai. ¹⁵ Gioonna kiaapu vooyaano gioonna kiaapu vooya hama titakiai mo dataama kiada vida mmayaayaivaa gioonna kiaapu vooya kiaa mmiaarannee? Hama yopeema vida kiaa mmiaaravaivee. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaara nuairaivo inna yoketaa ari vookaraivaivee, tiivai. ¹⁶ Hama kaayau gioonna kiaapuuya mmayaaya yoketaivaa rikiada varaavaivee. Ivaara Yisayaava fafaara roo kua voovai vainno tunoo: Udaanga-o, deevoono ti mmayaayaivaa rikioo ivaara kutaavaivee tiivainnee? Hameetavee, tiravai. ¹⁷ Itaama vaikiyai vaa mmayaayaivaa rikiaiyano fai ivaara kutaavaivee kiaaravai. Gioonna kiaapu vooyaano Yisuu Kirisiinnara iya kiaa mmikio mmayaayaivo kooyaa vainai rikiada fai ivaara iya kutaavaivee kiaaravai.

¹⁸ Na ivaara ngii yaparaina kiaunoo: Mo Isarairaa gioonna kiaapuuya hama rikiaavainnee? kiauvai. Ai mo vaa iya rikiaavaivee. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Mmayaaya kiaa mmiraiya kuaivo
 mmuakiaa mmatavau variyaiyasi kuaivai.
 Iya kuaivo tooya sainai sainai
 vaa nuai taika kiaivaivee, tiivai.

¹⁹Na vo kuavai ngii yaparaina kiaunoo: Mo Isarairaa gioonna
 kiaapuuya ii kua ivaa rikiadaata hama arinaima rikiaavainnee? kiauivai.
 Musiivaano tauraa kua ivaa sai kuavai Anutuuqaara ataa kua tunoo:

Ngiari voopinnaiyara
 na yoketayoketaama iinai rikiada
 Isarairaiyaano iyara kiaara:
 Teenoo itaama variataavaivee,
 kiaa kiada iyara nnannataaravai.
 Kumimakama variaiya na mmoori iinai rikiada
 Isarairaiyaano iyara nnannataaravaivee.

Anutuuqo tuu kuaivaa Musiivaano itaa kua tiravai. ²⁰Yisayaava vo kua
 voovai ivaara yaagueeqama Anutuuqaara tunoo:

Hama niyara buaakiaiya
 vaa ni taani na iya tauvai.
 Hama niyara yaparakiyaiya
 vaa na kooyaa iya tasipama variauvaivee.

Anutuuqo tuu kuaivaa Yisayaavaano itaa kua tiravai. ²¹Mo
 Isarairaiyara Anutuuqo tunoo: Iya ni kuaivaa rikiadaata hatokada niyara
 oooqo tiraiyara na mmannammanna iyara yaaku mmayaayau ruee variee
 ngiateera kiauvaivee. Anutuuqo itaa kua tiravai.

Anutuuqo gioonna kiaapu Isarairaiyara boo tiravai

11 ¹Na ivaara vo kuavai ngii yaparaina kiaunoo: Mo Anutuuqo ari
 gioonna kiaapuuya mmooka hanigia mmioo iya pikiaivainnee?
 kiauivai. Ai mo hameeta iya pikiaivai. Neenoo Isarairaa vaidivai
 variauvo Aparahaamaa sidinnaidivai variauvai. Variauvo Piniomiinaa
 oyaivakidiri na diitee variauvai. ²Tauraa Anutuuqo ari gioonna kiaapu
 ivo mmataama kiooya arinaima too rikioovaara hama ivo mmooka
 hanigia iya mmioo iya pikiaivai. Vaa Anutuuqaa kua fafaara voovai ngia
 rikiaavai. Irayaavaano Anutuuqaata yaagueeqama kua tioo Isarairaiyaki
 kua pinaivaa yapoo tunoo: ³Udaanga-o, vaa iya i forofetaiya rupertuaani
 putu taika kiaani aiyara ausa mmuduuya mmira yeena tapiiyauvaata
 vaa iya rummua raubiriima kiaani nenevai nnaasu hara kiee variaunoo.
 Variaukai iya ni rupertuaara iida variaano. ⁴Irayaava itaa kua tuuvaara
 Anutuuqo mo dee kuavainno inna kua sai tuunnee? Anutuuqo inna kua
 sai tunoo: Unnakua anutuuvaa nnutuuvo Baarannara hama ngiari ausa
 mmuduuya mmira vaidiia kaayau (7000) na niniiniee kiaa mmataama
 kiauuya variaavaivee, tiravai. ⁵Aanna makeennaata itaama Anutuuqo

ariinnee kiaa mmataama kioo gioonna kiaapuuya kiisa vookiangii variaano. Ivo kati iyara yoketaama yaata utuuvaara iya mmataama kieeravai. ⁶Hama iya mmoori varoovaara Anutuuqo iyara yaata utuo iya mmatairavai. Kati iyara yoketaama yaata utuuvaara iya mmataama kieeravai. Anutuuqo gioonna kiaapuuya mmooriiyavunudiri too iya mmataama kioo vitotiri. Ivo iyara kati yoketaama yaata utiraivo hama kutaa tuanaa vaitirivee.

⁷Ivaara Isarairaa gioonna kiaapuuya dataamaida variaannee? Iya Anutuuqaa aataru safuuma variraivaara buaama rada nuaidada tooduu hama iya too vairavai. Anutuuqo ariinnee kiaa mmataama kioo gioonna kiaapu kiisa vooyaano nnaasu tooduu iya too vairavai. Homoraiya kumimakaida varuduu Anutuuqo tinni yaagueeqauvaa iya mmiravai.

⁸Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Anutuuqo iya aakiaiyouvaata
tinniiyouvaatama tuduu kumimakairavai.
Kumimakama rada varia rada nnidada
aanna makee ngiari avuuyauvaadiri
hama tuqinnama taavai.
Ngiari yaataiyauvaadiri
hama arinaima rikiaavaivee, tiivai.

⁹Anutuuqaa kua fafaara voovaki Davuitiinna kuaivo vainno tunoo:

Iya pinaa buusaivaa nneeda varida
ngiari mannaka tida sirigakiaivaara
ngiari buusa nneeraivaudiri iya haruruaavai.
Kii ngiari haruriraivo
kobeavaa roosiima iya utuaiveera na kiaunoo.
Kii iya harurida irisaivaa varaateera na kiaunoo.

¹⁰Iya avuuyauvo upisiinai

sa tuqinnama taateera na kiaunoo.
Ngiari koonnama variaivaara
mmuaararaivo iya utinai
mmannammanna kookama utida nookiaateera
na kiaunoo.

Davuitiivaano itaa kua tiravai.

¹¹Ivaara na kava ngii yaparaina kiaunoo: Yutayaa gioonna kiaapuuya haruruu suaivaki iya harurida eeyaara maisairavainnee? kiauvai. Hama iya harurida eeyaara maisairavaivee. Iya mminnamminnaa maisaiyauvaa varoovaara Anutuuqo iya pikioo ngiari vooipinnaiya vitoo yoketaivau yapeeravai. Yutayaiya iya teeda kiatee: Teeta itaama yoketaama variataavaivee, kiateeraivaara Anutuuqo ngiari vooipinnaiya vitoo yoketaivau yapeeravai. ¹²Yutayaiya mminnamminnaa maisaiyauvaa varoovaara Anutuuqo yaagueeqa yoketaa ari vookarauyauvaa mmuakiaa

mmatavau varuuya mmiravai. Iya Anutuuqaara kumimakaida varuuvaara Anutuuqo yaagueeqa yoketaa ari vookarayauvaa ngiari voopinnaiyaatama mmiravai. Mo fai Yutayaa gioonna kiaapu mmuakiaaya Anutuuqaa aataruuvaara arinaima rikiakio Anutuuqo iya vitano rikioo inna yaagueeqa yoketaa ari vookarayauvo fai iyasi ari vookaraama pinaavai vainaravaivee.

Anutuuqo ngiari voopinnaiya vita yapaanara aataruuvo kooyaa vaivai

¹³Ngia voopinnaiya na ngiita aanna makee kua kiaunoo. Na voopinnaiya ngiiyara kua kiasa mmiaaree nuaira vaidivai variauvonora tiee na nini mmooriivaa yaagueeqama iina ivaara nini mannaka tinaravai. ¹⁴Nini seena Yutayaa gioonna kiaapuuya ivaa teeda ivaara kiatee: Teeta itaama iikiataavaivee, kiateeraivaara na nini mmooriivaa yaagueeqama iina ivaara nini mannaka tinaravai. Fai iya itaa kua tida nnaagiai ausa hanigiakio Anutuuqo iyaatama vitoo yoketaivau yapaanaraivaara na faannaina variaunoo. ¹⁵Yutayaiya hama Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaara ivo iya pikioo mmuakiaa mmatavau variyaiya vitana inna tasipama mmuaavau variaara aataruuvo kooyaa vairavai. Fai Anutuuqo kava Yutayaiya vitana dataama fai iya variaarannee? Vaidiia putida kava diitada variraivaa roosiima fai iya yoketaama ari vookaraama variaaravee.

¹⁶Ta Yutayaiya iira aataruuvo ataama vainoo. Mmuua saabavakidiri tauraa hudoo yeenna bereetaivaa ta Anutuuqaanee kiasa yapaannaduu rikioo nnaagiai hudoo yeenna bereetaiyauvootama innaniyauvai vairavai. Yatari tuukaiyauvo Anutuuqaaniyauvai vauduu rikioo nnaa hammaraiyauvootama innaniyauvai vairavai. ¹⁷Yutayaiya yatari oriipaivaa nnaa hammaraiyauvaa roosiima variravai. Yatari giaina oriipaivaa nnaa hammara vooyauvai Anutuuqo vaa utu rakau kieravai. Yatari oriipa mmaraivaa hammara voovai varoo giainaivaa nnabaivaa rabanika kioo ivaki utu kioodoo rikioo ivaa nnammariivaa oyai tuukaivakidiri varoo uriravai. Ngia voopinnaiya mmaraa yatari oriipaivaa hammaraiyauvaa roosiima varida Anutuuqaa yaagueeqaivaa vaa ngietama varada Yutayaiya yoketaama variraivaatama vaa ngia varaavai. ¹⁸Ivaaraida yatari nnaa hammara vooyauvai vaa utu rakau kioovaa roosiima variaa gioonna kiaapu Yutayaiyara sa a voopinnaa voovono nniki rakainna iya maisa kua kianee. A dataama variannakuanoonna ivaara aiyara mannaka kiaannanee? A mmanna hammarakuavee. Hama eenoo nnammariivaa tuukaivaa mmiannavai. Tuukaivoono nnammariivaa i mmivaivee.

¹⁹Fai a tinara: Mo ni mmaataivaa teerama kioovaara ivo nnaa hammaraiyauvaa utu rakau kieravaivee. ²⁰A itaa kua tinaraivo kutaa kuavai. Iya hama Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo iya utu rakau

kieravai. A innara kutaavaivee kiannaivaara a iya mmaataivaa varee variannavai. Sa ivaara ai mannaka kianee. Aatuuma kiee varianee. ²¹Yatari hammara tuanaiyauvaa hama Anutuuoqo too pikieravai. Utu rakau kagaari kieravai. Itaama vaivaara rikiaanee. Hama ivo i too pikiaanaravaivee. ²²A ii kua ivaudiri Anutuuoqo boo tioo tuqinneera aataruuvaa tee ivo nnannataikio irisai mmira aataruuvaatama taannavai. Vaa haruruaiyara ivo nnannataivai. Aiyara ivo boo tioo tuqinnaivai. Anutuuoqo iiyara boo tiivaara fai a mmannammanna yaata utuee varino fai ivo iiyara mmannammanna boo tinaravai. Mo fai a inna pikino fai ivo yatari hammaraiyauvaa utu rakairayaama i utu rakainaravai. ²³Fai Yutayaiya innara kutaavaivee tikio rikioo fai ivo iya vita ngiari mmaataiyauvunu kava yapaanaravai. Anutuuoqo aikiooma iya vita kava yapeeraivoonora tuoo fai iya vita ngiari mmaataiyauvunu kava yapaanaravai. ²⁴A voo-pinnaikua yatari oriipa mmaraivaava hammaraivaava roosiima variannano Anutuuoqo vaa i utu rakau kioo giaina yatari oriipaivaki hama i mmaata tuanaavaki i utu kiaivai. Giaina yatariivaava roosiima Yutayaiya hara kiada variaavai. Vaa ii yatari ivaa nnaa hammaraiyauvaa utu rakau kiaiyauvaa Anutuuoqo kava iya vita ngiari mmaata tuanaivaki yapaaraivo inna hama inna mmuaararainaravai.

Anutuuoqo mmuakiaayara boo tiivai

²⁵Ni seenayaso, hatauma kua voovai kua kutaa kuavai vaivaa na ngii giaa ngii minai ngia rikiaatee. Ngia ngiingiiyara kiaanoo: Ta tinni yoketaayavee, kiaa kiada ivaara yaata utivoora na aa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee. Isarairaa gioonna kiaapu vooya Anutuuoqara ausa vuatinni yaagueeqairaiivo hama tupatupaa vainaravai. Gioonna kiaapu voo-pinna voo-pinna iya Anutuuoqara kutaavaivee kiaa kiada ausa hanigia kikio Anutuuoqo aikiooma yaarummua kino fai Isarairaa vooya ausa vuatinni yaagueeqairaiivo taikaanaravai. ²⁶Itaama vaino rikioo Anutuuoqo fai gioonna kiaapu Isarairaiya vita yoketaivau iya yapaanaravai. Ivaara Anutuuoqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Yoosinna Sioonadiri fai ti vitaanaraivo nninaravai.

Fai ivo ngioo Yakoopaa sidinnaidiia
iira aataru mmoori maisamaisaiyauvaa
ruga taika kiaanaravai.

²⁷Na iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanara suaivaki na nnaaru
kua yeena rau kiee kiaa kuaivaa kaanaivo
kooyaa vainaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. ²⁸Anutuuoqo nnaaru vaa Yutayaiya ariiniee kiaa mmataama kierayara tuoo iyara tunoo: Ni seenayavee,

tiravai. Nnaaru varuu vaidi Aaparaahaamainnara yaata utuoo itaa kua tiravai. Yutayaiya mmayaaya yoketaivaara oooqoo tuuvaara nnaagiai Anutuuoqo iyara tunoo: Ni nnammutuaayavee, tiravai. Anutuuoqo ngia vooipinnaiya ngiiyara yaata utuoo itaa kua tiravai. ²⁹Vaa tauraa Anutuuoqo ariini mmataama kioo gioonna kiaapuuya maavee tuu kuaivaata ari yaagueeqaivaa iya mminara tuu kuaivaatama hama pikioo vo kua voovai tiravai. ³⁰Mo nnaaru ngiengie vooipinna vooipinnaiya Anutuuoqaa kuaivaa ngia hatokeeravai. Yutayaiya Anutuuoqaa kuaivaa hatokoovaara aanna makee Anutuuoqo ngiiyara boo tiivai. ³¹Mmuakaraama aanna makee Yutayaiya Anutuuoqaa kuaivaa hatokaavai. Anutuuoqo ngiiyara boo tiivaara fai ivo iyaraatama boo tinaravai. ³²Mmuakiaa gioonna kiaapuuyara Anutuuoqo iyara boo tiraivo kooyaa vakiaiveeraivaara ivo iya tunoo: Inna aikioo, ni kuaivaa hatokaatee, tiravai.

Pauruusoono Anutuuoqaa kua yoketaivaa tiravai

³³Anutuuoqaa yaagueeqa yoketa yoketaiyauvo kaayau ari vookaraiyauvai vaivai. Ari yaata tinniivaudiri utii kuaivootama kaayau ari vookaravai vaivai. Mo ivo yaata utii kuaivaa deevono fai aikiooma rikioo kooyaa ti kua ti mminarannee? Hama yopeemavee. Mo deevono ivo iivaa arinaima too rikiaanarannee? Hama yopeemavee. ³⁴Ivaara Anutuuoqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Udaangaivaa yaata tinniivau vai kuaivaa
mo gioonno rikiaivainnee?

Hama yopeema rikiaivaivee.

Mo gioonno aikiooma inna kua mmikio
mmooriivaa ivo iivainnee?

Hama yopeemavee.

³⁵Mo gioonno ivo irisai
mminnaa voovai inna mmiaiveera
mminnaa voovai inna mmiivainnee?

Hama yopeemavee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. ³⁶Mmuakiaa mminnaayauvai Anutuuoqoono iiravai. Ivo aanna makee mmuakiaa mminnaayauvai tikio vainoo. Ii mminnaa mmuakiaa iyaavo ariiniyauvai vainoo. Inna nnutuuvoo ngiau aapu tupatupaa itavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

Ta Anutuuoqaa mmoori vareera aataruuvaa safuuma iikiaaravee

12 ¹Ni seenayaso, itaama vainai Anutuuoqo pinaama tiyara boo tiivaara na aa kua aavaa yamaama ngii giaa ngii minaravee. Nnaaru vaidiia puara sipisiipaiyauvaa Anutuuoqaa kati huda mmuneema ngiingii mmamma mmuyai mmuakiaayauvai inna mmida inna

mmooriivaara nnaasu yaata utida iikio rikioo inna yoketaakiaivee. Ngia itaama iida inna Anutuuqaara ausa mmuduuya mmira mmoori tuanaavaida iikiaano. ²Sa mmatayaa diaa aataruuyauvaa mmatayaa diaiya iikiaaneema ngieetama iikiatee. Ngia Anutuuqaata kua tida ee-oo tikio rikioo ngii aakiaiyauvaa hanigioo karaasa ausa vuatinniyauvaa ngii miaivee. Ngia itaama iida fai Anutuuqaa yaata tinniivau vai kuaivaa arinaima teeda rikiaaravai. Anutuuqaa yaata tinniivau vai kuaivo yoketayoketaa kua nnaasu vainoo. Hama kiisama koonnainoo. Ngia rikiada iikio fai pinaama inna yoketainaravai.

³Anutuuqo niyara kati yoketaama yaata utuoo tinoo: Ni mmayaayaivaa varee nuainna variee kiasa mmianee, tiivaaraina na ngii mmuakiaaya ngiita ngii giaa ngii miee ataa kua tinaravee. Ngiengie variayauvunugiataama variatee. Safuuma ivaugiataama varida sa ngiingiiyara yaata utida ngiingii nnutuuyauvaa ngiau apu yapaaraivaara iikiatee. Ngia mmuakiaaya Anutuuqaara kutaavaivee kiasa yaagueeqaivaa Anutuuqo ngii miivaugiataama mmuaavai mmuaavai ngiengie variaa aataruuvaa tirooma yaata utida ivaugiataama variatee.

⁴Vaa ta taunnava. Vaidiivaa mmammaivau vai mminnaiyauvo airi airi mminnaayauvai vaivai. Yuku yaaku avu yaataiyauvo vaikio hama iyauvo mmuaa mmoorivai iikiaavai. Ngiani miaramiaraa mmooriyauvaa safuuma iikiaavai. ⁵Ivaanikaraama ta kaayauma variaunnano Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara mmuaa mmammavai vaivaa roosiima ta varida ta mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai titi seenaiyaniya ta variaunnava.

⁶Ivaaraida Anutuuqo kati tiyara yoketaama yaata utuoo vo mmoori vo mmooriyauvaa iikiateera yaagueeqaivaa ti mmiivaugiataamaida mmuaavai mmuaavai fai ta iikiaaravai. Fai Anutuuqo vo vaidi vooya Anutuuqo tii kuaivaa kiasa mmiaara mmooriivaa iya mminai teeda innara kutaavaivee kiasa yaagueeqaivaugiataama safuuma ivaa iikiatee. ⁷Fai Anutuuqo vo vaidi vooya ngiari seenaiya tasipama mmoori vareera mmooriivaa iya mminai teeda safuuma ivaa iikiatee. Fai Anutuuqo ari vitaira mmooriivaa vo vaidi vooya mminai teeda safuuma ivaa iikiatee. ⁸Fai Anutuuqo vaidi vooya ngiari seenaiyaata yamaa kua yamaa kua tida itaqitaama iikiateera tii mmooriivaa mminai teeda safuuma itaama iikiatee. Fai vaidi vooya ngiari mminnaa mmuakiaa ngiariisi vaiyauvaa ngiari seenaiya mmiaaree kiasa sa iyauvaara yaata utida puaisa utirama kiada kati mmiatee. Fai vaidi vooya gionna kiaapuuyara diaaree kiasa yaagueeqama kiada dida vaidi iikiatee. Fai vaidi vooya ngiari seena gionna kiaapuuyara yaata utida tuqinnaaree kiasa ausa sirigairivaa tasipama iikiatee.

⁹Fai ngia ngiingii seenaiyara mmuduuya rida sa ausa mmuduuya unnakuavaa tasipama mmuduuya ruatee. Ausa mmuduuya kutaa tuanaivaa tasipama mmuduuya ruatee. Maisa mmoori aataruuvaa sa

yaata utiraida mmooka hanigia mmida aataru safuuvaara nnaasu yaata utida puaisa utuatee. ¹⁰Ngia vaa ausa hanigieeraiya ngia ngiingii kata vayaiyara mmuduuya ruaaneema mmuaavai mmuaavai ngiingiiyara ngiingiiyara pinaama mmuduuya ruatee. Ngia ausa mmuduuya mmira aataruuvaa iida ngiingiiyara ngiingiiyara yoketaama yaata utida ngiingii kua ngiingii kuaivaa tuqinnama rikiaatee. ¹¹Ngia ngiingii mmooriiyauvaa yaagueeqama kiada varakio sa ngii pirisakiaivee. Mmannasa Yoketaivo ngii tasipama variivaara yaata utida Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa itaama yaagueeqama kiada iikiatee. ¹²Anutuuqo tupatupaa variraivaa ngii mmiivaara yaata utida faannaida sirigaida variatee. Varikio mmuaararai aataruuvo ngiisi vainai teeda rikiaataa yaagueeqama varida yaaku varaivaa sa pikieeraida mmannammanna yaaku varaatee. ¹³Ngii seena Anutuuqaa gioonna kiaapu vooya hama iyasi mminnaatainai ngieenoo iyara boo tida ngiingii mminnamminnaa yapaiyauvakidiri vooyauvai iya mmiatee. Voopidiri ngiiaiy hama yeenna nnaunnaatainai ngieenoo iyara boo tida iya mmiatee.

¹⁴Gioonna kiaapuuya mmoori maisaiyauvaa ngii mikiai sa iyauvaara yaata utiraida Anutuuqaata kua tida yaaku varakio rikioo ivaano iyara yoketaakiaiveera kiatee. Sa ngia Anutuuqaata kua tida mmoori maisaivaa iya mmiaiveera kiatee. ¹⁵Gioonna kiaapuuya sirigaida varikiai ngieetaatama iya tasipama sirigakiatee. Gioonna kiaapuuya ausa mmuaarareeda ratada varikiai ngieetaatama iya tasipama rataatee. ¹⁶Ngii seena mmuakiaayara yaata utida mmuaakaraama mmuaavaugiataama iyara tuqinnaatee. Sa ngiingiiyara mannaka tida ta nnoonna vaidiyavee kiaa kiada variatee. Ta mmanna vaidiyavee kiaa kiada inna aikioo mmanna vaidiiaa tasipama varida mmoori varaatee. Sa ngiingiiyara yaata utida kiatee: Ta tinni yoketaayavee, kiatee.

¹⁷Fai gioonna kiaapu voovoono aataru maisaivaa ngii iinai teeda sa irisai aataru maisaivaa inna iikiatee. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya avuuyauvunu vai aataru yoketaiyauvaara yaata utida iyauvaa nnaasu iikiatee. ¹⁸Ngieengieenoo mmannammanna yoketaama variraivaa puaisa utida teekio ausa nuufa tasipama varira aataruuvo kooyaa vainai gioonna kiaapu mmuakiaaaya tasipama itaama tirooma variatee. ¹⁹Ni seena na ngiiyara mmuduuya ruauyaso, gioonna kiaapu vooya aataru maisaivaa ngii iikiai teeda sa ngiingiiyara yaata utida ngieengieenoo irisai maisaivaa iya mmiatee. Pikikio too fai Anutuuqo ariinoo iyara inna nnannateeno too irisai maisaivaa iya mminaravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ivaara tinoo: Udaanga Anutuuqo tinoo: Maisa mmooriivaa irisaivaa mminaraivo inna niinivai. Fai neenoo irisai maisaivaa iya mminaravaivee, tiivaivee. ²⁰Kua fafaaraivo itaa kua tiivaara yaata utida aa kua aavaaraatama yaata utida iikiatee. Kua fafaaraivo vainno tinoo: Fai i nnammutuaivo yeenna rainai

yeennaiyauvaa inna mmianee. I nnammutuaivo nnoori rainai nnooriivaa inna mmianee. Fai a inna itaino ivo ausa mmuaararavavaa varoo mmamma maisainaravavee. Kua fafaaravoono itaa kua tiivai. ²¹Aataru maisaivo ngii yaatareevoora oooqoo kiatee. Aataru yoketaivaa iida aataru maisavavaa yaatara kiatee.

Ngiingii kieeta ngiiyara diraiya avaiyauvaa safuuma rikiaatee

13 ¹Mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiari kieeta iyara diraiya avaiyauvaa rikiada iikiatee. Hama gioono tikiai iya kieetaya variaavai. Anutuuqoono tikiai iya kieetaya variaavai. Ti kieeta makee variaya Anutuuqoono tikiai variaavai. Ivaara iya avaiyauvaa rikiada iikiatee. ²Gioonna kiaapu voovoono ari kieetaiya avaiyauvaa hatokoo hama iyauvaa nnaasu hatokaivai. Anutuuqo iya mmataama kiaikio vai aataruuvataama hatokaivai. Fai gioonna kiaapu voovoono itaama iino too kua pinaivo innaki vainaravai. ³Yoketaa mmooriivaa iikiaiya hama ngiari kieetaiyara aatuukiaavai. Maisa mmooriivaa iikiaiya iyara aatuukiaavai. Ngia vaidi ngiiyara haitatuuraivaara aatuuraivaa ngii pikiaatainnee? Mo fai ngia yoketaa mmooriivaa iikio too ivo ngiiyara kua yoketaivaa tinai rikiada hama innara aatuukiaravai. ⁴Ngia yoketaama variateeraivaara ivo Anutuuqaa mmoori vareera vaidivai varivai. Ivaara mmoori yoketaivaa iikiatee. Mo ngia mmoori maisavavaa iida innara aatuukiatee. Mmoori maisavavaa irisai mmira yaagueueqaivo kutaa tuanaa innasi vaivaara aatuukiatee. Ivo Anutuuqaa mmoori vareera vaidivai varioo mmoori maisa iikiaiya Anutuuqaa nnannateera irisavavaa iya mmiivai. ⁵Ivaaraida ngiingii kieeta ngiiyara diraiya avaiyauvaa rikiaatee. Sa Anutuuqaa nnannateeraivo ngiiisi nninaraivaara nnaasu yaata utida iya avaiyauvaa rikiaatee. Ngii yaata utira yoketaiyauvo ngii giaa ngii miiivaugiataama yaata utida iya avaiyauvaa rikiaatee.

⁶Ii itaama vai aataru ivaara ngia takiisa sikauyauvaa yapaavai. Kieeta vaidiia gioonna kiaapuuyara iikiaa mmooriivaa Anutuuqoono iya mmuuvavaa iikiaivaara ngia takiisa sikauyauvaa yapaavai. ⁷Ivaaraida takiisa ari vookara ari vookaraiyauvaa ngia iya mmiraiyauvaa safuuma iya mmiatee. Ngii kieetaiya kiaivaugiataama safuuma mmiatee. Itaama iida iya kuaiyauvaa rikiada iya nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaatee.

Ngiingii seenaiyara mmuduuya rida iyara yoketaakiatee

⁸Vaidi voovoono irisai ree kiaa mminnaivavaa ngii mino too sa mmannammanna ngiiki hokoba suai vakiaivee. Makee tinai irisavavaa mmiatee. Ngiingiiyara ngiingiiyara mmuduuya rira aataru ivo inna mmuaa aataruvai nnaasu ngiiki mmannammanna vakiaivee. Gioonna kiaapu voovoono ari seenaiyara mmuduuya riraivoono Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivavaa aikiooma iivai. ⁹Anutuuqaa mmaanna tuu kua

vooyauvai vainno ataa kua tunoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara heera aataruuvaa iikiane. Sa gioonna kiaapu voovai ruputino putuaivee. Sa ai seenaiya mminnaiyauvaa mmuara varaanee. Ai seenaiya mminnamminnaiyauvaa teeno i varaatainai sa iyauvaa varaanaraivaara yaata utuane, tuu kuaivaata vo mmaanna tuu kuaiyauvaatama nuunama vai oyaivo ataama vainno tinoo: A aiyara mmuduuya ruannaneema ai seenaiyaraatama mmuduuya ruanee, tiivai. ¹⁰Gioonna kiaapu voovoono ari seenaiyara mmuduuya riraivoono hama iyara mmoori maisaivaa iinaravai. Ivo itaama ari seenaiyara mmuduuya riraivoono fai Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaki vau kua kaanaivaa iinaravai.

¹¹Ngia variaa suaivaa arinaima teeda rikiaivaara itaama iikiatee. Ii suai ivo hama vuru vaira suaivai. Ngiau diitada avu nnaasu teeda vaidia variaa suaivai. Tauraa tuanaa ta Yisunnara kutaavaivee tuu suaivaki Anutuuqo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai. Aanna makee ivo ti vitoo yoketaivau yapaanaraivaa kaanaivo ti vainima vainoo. ¹²Heenaivo kiisa suai taikaanara iikio patairaivo aa nninoo. Ivaara nnikiai ta upisiivaara iira maisa aataruuyauvaa pikiada suaivau Anutuuqaa rapira mminnaiyauvaa uyu rau kiada yaagueeqama diaaravai. ¹³Kooyaa suaivau varirayaama nnikiai ta yoketaama variaaravee. Hama ta nuunaida varida kaayau isareera maisaivaa tasipama varida hama ta kapikarai nnooriivaa nneeda kumimakama varida hama ta titi mmammaiyauvaara nnaasu yaata utida sabi nuaira aataruuvaa iida hama ta vaidiia avuuyauvunu tomedaivaa iida ti mmamma maisainai variaaravai. Nnikiai ta hama buaaru tida rapida varida hama ti seenaiya teeda kiaara: Teeta itaama variataavaivee, kiaa ta iyara nnannataaravai. ¹⁴Ngia sa itaama iirama kiada ngii Udaanga Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivaa varaatee. Ngiingii mmamma iira aataruuvo ngii iikiatainai ngia mminnamminnaa maisaiyauvaa varaaraivaara sa yaata utirama kiada pikiaatee.

Sa ngii seenaiyara yaata utida kiatee: Maisama variaano, kiatee

14 ¹Vaidi voovoono vaa ausa hanigia kioo muaraagama variivo ngia nuunakiaivaki varinai teeda ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida ivo yaata utii kuaivaara sa airi kua tida ivaara inna yapara yaparaida innaki kuaivaa yapaatee. ²Vaidi voovoono Anutuuqaara pinaama yaagueeqainno kutaavaivee kiaa kioo ari vookara ari vookarai yeenna fayaiyauvaa sabi nnaivai. Vaidi voovoono Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kioo muaraagama variivoono mmanna yeennaiyauvaa nnaasu nnaivai. ³Vaidi ari vookara ari vookarai yeenna fayaiyauvaa sabi nnaivoono sa vuai vaidiivo hama fayai nnaivaara nniki rakammuaivee. Vaidi hama fayai nnaivoono sa vuai vaidi ari vookara ari vookarai yeenna fayaiyauvaa nnaivaara too kiaivee: Inna a mminnamminnaa maisaivaa varaannano, kiaivee. Vaa Anutuuqo innaata maavee

kiaa vitaivaara sa itaa kua kiaivee. ⁴Ari vo vaidivai ngiaammuauvai varioo inna mmoori varaivaara a gioononna inna kiannano: A maisama variannakuavee, kiannanee? Ari haitatuura vaidiivoo ivo yaagueeqama varioo muaraagama variivaa taivaivee. Ari Udaanga Yisuu Kirisiiva aikiooma yaagueeqaivaa inna mmimo too fai ivo yaagueeqama varinaravai.

⁵Vaidi voovooono tinoo: Mmuaa suaivai inna pinaa suaivai mmuakiaa suaiauvaa yaataivaivee, tikio vo vaidivoono tinoo: Mmuakiaa suaiauvai mmuaa karaiyauvaivee, tiivai. Ngia mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai ii aataru ivaitanaara ngii yaata utiraiyauvo yoketaivaaraata maisaivaaraatama ngii giaa ngii miivaugiataama arinaima rikiada pausa utida iikiatee. ⁶Vaidi voovooono mmuaa suaivaara pinaa suaivaivee tiivo inna Udaanga Yisuunnara yaata utuoo itaa kua tiivai. Vaidi voovooono ari vookara ari vookarai yeenna fayaiyauvaa nnaivo inna Udaanga Yisuunnara yaata utuoo nnaivai. Ivo hama sabi nnaivai. Ivo Anutuuqara kua yoketaivaa kiaa kioo nnaivai. Vaidi voovooono fayaiyauvaara ooqoo tiivo inna Udaanga Yisuunnara yaata utuoo ooqoo tiivai. Ivoota Anutuuqara kua yoketaivaa tiivai.

⁷Gioonna kiaapu voovooono ari variraivaara yaata utuoo hama ariiyara nnaasu varivai. Hama ariiyara nnaasu putivai. ⁸Fai ta variaaraivo Udaanga Yisuu Kirisiinnara nnaasu variaaravai. Fai ta putuaaraivo innara nnaasu putuaaravai. Ta variaaranee? Vara ta putuaaranee? Inna ta Udaanga Yisuu Kirisiinna gionna kiaapuyavee. ⁹Ivaara gionna kiaapu variaiyaraata putuaiyaraatama iya Udaangavai varioo iyara haitatuukiaiveeraivaara Yisuu Kirisiiva putuoo keenaa diitoo variravai. ¹⁰Mo aaniira a ai seenaivaaki kua pinaivaa yapa kiee maisa kuaivaa inna kiannanee? Mo aaniira a ai seenaivaara nniki rakammuannanee? Fai ta mmuakiaaya Anutuuqaa avuuvau kua pinaivaki dikio ivo ti yaparainaravai. ¹¹Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Udaangaivo tunoo: Na variaukaira tida
mmuakiaa gionna kiaapuuya
ni yuku oyaivaki toorivu yau harada
niiyara kooyaa kiaara:

Inna Anutuuqovee, kiaravaivee, tiravai.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

¹²Itaama vaino Anutuuqo ti yaparainara suaivaki ta mmuakiaaya titi variraivaara fai inna kiaa kookieekiaaravee.

Sa mmoori maisaivaa iikiai ngii seenaiya ivaara haruruatee

¹³Ivaaraida nnikiai titiyara titiyara yaata utida kiaara: Maisama variaano, tiraivaa pikiaravee. Ta ii aataru ivaa pikiada aa kua aavaara ta iikiaravee kiaa kiada iikiaravai. Ti seena ausa hanigiai voovai haruruoo

mminnamminnaa maisaivaa vareevoora tida hama ta vo aataru voovai iikiaaravee. ¹⁴Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva niiki varikiaira tiee na aa kua aavaa arinaima rikiauva. Hama yeenna fayai voovai ari mmaara haipavai vaivai. Vaidi voovono yaata utuoo tinara: Ii yeenna fayai ivo haipavaivee, kiasa kioo ivaa nnoo fai mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. ¹⁵Fai a vo yeenna fayai voovai nnaivaara i seena ausa hanigia i voovono ivaara yaata utuoo haipa mminnaavaivee kiasa kioo ausa mmuaaravavaa varano ivaara fai hama a innara mmuduuya riraivo aiki vainaravai. I seena ausa hanigiaivaara Yisuu Kirisiiva putuuvaara yaata utuee sa yeenna fayai vooyauvai nneeno rikioo ivo iyauvaara haruruoo koonnama variaivee. ¹⁶Aataru voovaara a yaata utuee kiannano: Inna yoketaa aataruvaivee, kiasa kiee iinai gioonna kiaapuuya koonnama yaata utida kiasa: Inna maisa aataruvaivee, tivoora sa iikiane. ¹⁷Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki variaya hama yeenna nnooriivaa nnaaravaara variaavai. Iya safuuma varida ausa nuufaivaa tasipama varida sirigaida hara kiada variaaravaara variaavai. Ii sirigaira aataru ivaa Mmannasa Yoketaivoono iya mmiivai. ¹⁸Gioonna kiaapu voovono Yisuu Kirisiinna aataruvavaa itaama iivaara Anutuuqo innara tinara: Na inna tauko ni yoketaivo, tinai gioonna kiaapuuyaata innara yoketaavaivee kiaravai.

¹⁹Ivaaraida nnikiai ta ausa nuufaira aataruvavaa purida titiyara titiyara tuqinnada varida yaagueeqama variaaravee. ²⁰Sa yeennaivaara vo aataru vo aataruuyavavaa iikio ivaara Anutuuqo ii mmooriivo maisakiaivee. Mmuakiasa yeenna fayaiyavavaa vaidiya nnaayauvaivee. Itaama vainai ngia yeenna fayai voovai nneekio too gioonna kiaapu voovono ivaara haruruoo mminnamminnaa maisaivaa varanarivo inna koonnai aataruvai. ²¹Ngii seena gioonna kiaapu vaa ausa hanigieera voovono ngia iikiaivaara harurivoora sa fayavavaa nneeda sa vuainavavaa nneeda sa vo aataru vo aataruuyavavaa iikiatee. Fai ngia hama itaama iiraida kati varikio inna yoketaa aataruvai. ²²Ii aataru ngiengie iikiasa iyauvaara ngia ngiingii yaatana rikiasa kuaivavaa ngia mmuaavai mmuaavai ngiengie nnaasu rikikio Anutuuqootama nnaasu rikiaivee. Vo aataru voovaara gioonna kiaapu voovono ari yaataivaudiri tinoo: Yoketaa aataruvaivee, kiasa kioo hama ivaara ariiyara tinoo: Na maisama iikiaunoo, tiivaara Anutuuqo innara yoketaivo. ²³Fai ivo ari nnai yeenna fayavaara taara yaata utino ivaa nnai suaivaki Anutuuqo irisai maisaivaa mmiraivo vainoo. Ivo hama Anutuuqara yaagueeqama kutaavaivee tiivaara Anutuuqo irisai maisaivavaa inna mminaravai. Gioonna kiaapu voovono hama Anutuuqara kutaavaivee tirainno vo aataru voovai iivaara ivo iya mminnamminnaa maisaivavaa varaivai.

Sa ngiingiiyara yaata utiraida ngii seenaiyara yaata utuatee

15 ¹Ta yaagueeqama variaunnaiya hama titiyara nnaasu yaata utiraida ti seena muaraagama variaya mmuaaravayavavaa

teeta varaaravee. ²Ti seena voovai yoketaama variaiveera ta mmuaavai mmuaavai innara yoketaama iikiokio fai ivo varia roo vioo vioo yaagueeqama varinaravaivee. ³Mo Yisuu Kirisiiva hama ariiyara yaata utuoo variravai. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa rakanoo raaranoo kiaa kuaiyauvo vaa niyaa vaivaivee, tiivai. ⁴Ta Anutuuqaa kua fafaaraivaa rikiada yoketaama variateeraivaara nnaaru vaidiyya Anutuuqaa kuaivaa fafaara reeravai. Ta ii kua iyauvaa jaarida arinaima rikiada variaunnano mmuaararaiivo tiisi nnikiainnaata ta yaagueeqama varida ivaki vai kuaiyauvaara sirigaida varida kaanaivaara faannaida variateeraivaara vaidiyya nnaaru Anutuuqaa kuaivaa fafaara reeravai. ⁵Mmuaararaiivo tiisi nnikiainnaata ta yaagueeqama variaunna aataruuvaata Anutuuqaa kuaivaara ti yoketai aataruuvaatama oyaivo Anutuuqovee. Ivoono ngii tasipama iinai ngia ngiingiiyara ngiingiiyara yoketaama yaata utida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada Yisuu Kirisiiva ngii vita vitaivaugiataama variateeraivaara na ngiiyara yaaku varaunoo. ⁶Ngia mmuakiaaya mmuaavaugiataama ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaara kua yoketaivaa kiateeraivaaraatama na ngiiyara yaaku varaunoo.

Ngiani voopinaiyaata mmayaaya yoketaivaa rikiaaravai

⁷Yisuu Kirisiiva ngiiyara yoketaimoo ngii tuqinnaineema ngia ngiingiiyara ngiingiiyara yoketaida tuqinnaatee. Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vakiaiveera itaama iikiatee. ⁸Ivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo kua kiaa teerama kiooyauvaa nnaaruaa vaidi Aparahaamainna kiaa mmuuvo kutaavai vainai kooyaa taateeraivaara Yisuu Kirisiiva Yutayaa vaidiyya mmoori vareera vaidivai variravai. ⁹Anutuuqo gioonna kiaapuuyara boo tiraivaara ngiani voopinaiya Anutuuqaara kua yoketaivaa kiateeraivaara ivo Yutayaiya mmoori vareera vaidivai variravai. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Anutuuqaara tinoo:

Ivaara na ngiani voopinaiyaki nuaina
aiyara kua yoketaivaa tinaravai.
I nnutuuvo ngiau aapuuvaki vaivaara
na kuaru tinaravaivee.

¹⁰Anutuuqaa kua fafaaraivo itaa kua tiao vo kuavai tinoo:
Ngia ngiengie voopinaiyaso,
Anutuuqo mmataama kioo gioonna kiaapu
Yutayaiya tasipama sirigakiatee.

¹¹Kua fafaaraivo itaa kua tiao kava vo kuavai tinoo:
Ngia voopinnaa mmuakiaaya
Udaanga Anutuuqaara kua yoketaivaa kiatee.
Mmuakiaa gioonna kiaapuuya

innara kua yoketaivaa kiatee.

¹²Kua fafaaraivo itaa kua tikio kava ivaki Yisayaavaano tuu kua voovai vainno tinoo:

Yesiinna oyaivakidiri

fai vaidi voovai diitaanaravai.

Ivo nnino too Anutuuoqo inna tino too

ngiari voopinnaiyara dinaravai.

Iyara dinai teeda

ivo iya tuqinnaanaraivaara

faannaida variaaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

¹³Ta yoketaama variraivaara faannaira oyaivo Anutuuoqovee. Ngia innara kutaavaivee kiaivaara ivo ausa nuufaivaata sirigairaiivaatama ngii aakiaiyauvaki yapano suvuakuaiveera na ngiiyara yaaku varaunoo. Mmannasa Yoketaivoono ari yaagueeqaivaa ngii mino too ngia Anutuuoqara faannairaivo ngii aakiaiyauvaki vakia roo vioo vioo pinaavai vakiaiveera na ngiiyara yaaku varaunoo.

**Pauruuso hama aatuurama kioo kuaivaa
yaagueeqama iya kiaa mmiravai**

¹⁴Ni seenayaso, vaa na aikiooma ngiiyara yaata utuee rikiauvai. Ngia yoketaama variaavo yoketaa aataruuvo ngiiiki suvuai kio yaata tinni yoketaivootama ngiiiki suvuaainno vaikiyai ngiengieenoo aikiooma ngiingii vita vitaakiaavai. ¹⁵⁻¹⁶Itaama vaikiainnaata hama na aatuurama kiee aa yanaa aavaki vaa ngia rikiaa kuaiyauvaa kava ngia rikiaateeraivaara na yaagueeqama vo kua vooyauvaara ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuoqo niyara yoketaama yaata utuoo ni mmataama kiooduu na Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidivai variee ngiari voopinnaiyara mmoori varoovaara hama na aatuurama kiee vo kua vooyauvaatama na ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaru vaidiiya Anutuuoqaani puara sipisiipaiyauvaa hudooduu inna yoketauneema ngiari voopinnaiya ausa hanigiakio Anutuuoqo iyara inna yoketaakiaiveeraivaara na iyara mmoori varee mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiauvai. Mmannasa Yoketaivo iya aakiaiyauvaki variivaara iya Anutuuoqaaniya variaavai. ¹⁷Itaama vaikio Yisuu Kirisiiva niiki variivaara na Anutuuoqaa mmooriivaa varee niniyara mannaka tinee tiee aikiooma nini mannaka tinaravai. ¹⁸Hama giaa yaagueeqavaura na mmoori varee variee ivaara ngii giaa ngii miee variaunoo. Yisuu Kirisiiva niiki varikiyai na ngiari voopinnaiya kuaivaa kiaa mmiee mmooriivaa iikiakukai iya Anutuuoqaa kuaivaa rikiada iikiavai. ¹⁹Na nuaina variee iya yoosinnaiyauvaki Anutuuoqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa iikiaduu Mmannasa Yoketaivaa yaagueeqaivo kooyaa vauduu iya Anutuuoqaa kuaivaa rikiada

iiravai. Na itaama iina Yerusareema pikiee viee variee mmayaayaivaa kiaa mmiaaree viee viee mmata Irurikii ivaki oro Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa eeyaara kiaa kookieema kieeravai. ²⁰Hama Yisuu Kirisiinna nnutuuvaava rikieeraiyasi na viee mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mminaraivaara na mmannammanna ivaara yaata utuauko ni yoketainoo. Vaidi voovoono vaa toosa hara iya kiaa mmikiai na kava iya kiaa mmivoora na hama rikieeraiyasi kuanaraivaara ni yoketainoo. ²¹Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Hama vooyaano innara iya kiaa mmiraiya
fai inna taaravai.

Hama inna kuaivaa rikiaiya
fai arinaima rikiaaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

Pauruuso yoosinna Rooma kuanara iiravai

²²Na airineetu ngiisi kuanaree kiaa iikiaaduu hama Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaa rikiaiyesi kuanara mmooriivoono ni atuu ruduu hama na ngiisi viravai. ²³Aanna makee aa mmata aayauvaki ni mmooriivo taikaikiai na airi nuanu ngiisi kuanaree kiaivaara na ngiisi kuanara iina variee faannakiauvai. ²⁴Na mmata Sipaniaa kuanaree kiau suaivaki fai na kati viee aataruyaa ngii tee kuanara iikiaunoo. Fai na ngiisi viee kiisa suai ngii tasipama yoketaama varinai ngia niyara tuqinnada ni titakiai na aikiooma Sipaniaa kuanaravai. ²⁵Aanna makee na Yerusareema viee Anutuuqaa gioonna kiaapuuya ivaki variaiyani sikauyauvaatama varee kuanaravai. ²⁶Maketoniasa variaa ausa hanigieeraiyaata Akaiya variaa ausa hanigieeraiyaatama kua yeena rau kiada sikauyauvaa Anutuuqaa gioonna kiaapu Yerusareema varuuya hama mminnamminnaatauyani kati yapeeravai. ²⁷Ngiiariinoo ivaara itaama kua yeena rau kiada iiravai. Itaama vaikiai iya hama mminnaataiya tuqinnaara aataruuvo ngiariiiki vaivai. Yutayaiya Anutuuqaa kua mmayaayaivaa ngiari voopinnaiyaatama kiaa mmiaivaara ngiari voopinnaiya ngiari mmatayaa diaa mminnaiyauvaa irisai Yutayaiya mmiaaraivo inna yoketaa aataruvai. ²⁸Na aa mmoori aavaa iima taika kiee sikauyauvaa iyani yapaidaa varee iya mmi kiee na Yerusareema pikiee Sipaniaa kuanara viee fai aataruyaa na ngii taanaravai. ²⁹Vaa na rikiauvai. Fai na ngiisi viee hama na kati kuanaravai. Yisuu Kirisiiva niyara inna yoketaikio inna yaagueeqaivo ni suvuaikiai na ngiisi kuanaravai.

³⁰Ni seenayaso, ngia yaaku vareera suaivaki ni tasipama mmuaavaugiataama niyara yaagueeqama Anutuuqaata kua kiateeraivaara na yaagueeqama ngii giaa ngii miaunoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti tasipaivaaraatama Mmannasa Yoketaivo ti tasipaikiai ta gioonna kiaapuuyara mmuduuya ruaunnaivaaraatama na yaagueeqama

ngii giaa ngii miaunoo. ³¹Na Yutayaa yoosinnaiyauvaki vinai hama ausa hanigieeraiya ni mmaara iikiainnaata na kati kuanaraivaara yaaku varaatee. Yerusalemia variaa ausa hanigieeraiyani na sikauyauvaa varee iya mminai teeda iya ngiari ausaiyauvaa ni mida aikioovaivee kiaaraivaara yaaku varaatee. ³²Iya itaama iikiai Anutuuoqo yaata utiivaugiataama na iya pikiee sirigama ree ngiisi vinai teeda ngia yoketaama ni tasipama varikiai na ngii tasipama sirigainaraivaara yaaku varaatee. ³³Anutuuoqo ausa nuufaivaa mmiraivoono ngii tasipama variaiveera na yaata utuaunoo. Kua kutaa.

Pauruuso ari seenaiyara yaata utuoo boo tiravai

16 ¹Ti seena gionna voovai nnutuuvo Piibiinnara na ngii giaa ngii miaunoo. Ivo Segeriaa yoosinnaivaki variaa vaa ausa hanigiada Anutuuoqara nuunakiaiya tasipama varioo Anutuuoqaa mmoori varaivai. ²Udaanga Yisuu Kirisiiva innaki variivaara Anutuuoqaa gionna kiaapuuya iikiaaneema innara iida tuqinnaatee. Ivo kaayau gionna kiaapuuya tuqinnoo niyaraatama tuqinnaivaara fai ivo ngiiyara mmoori varano rikioo inna mmuaaranai inna tasipama iikiatee.

³Ni tasipama Yisuu Kirisiinna mmoori vareera gionna kiaapuuvaitana nnutuuvaitana Pirisikauya Akuirayara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiasa mmiatee. ⁴Ivaitana hama ngiari mmammaivaitanaara yaata utiraida niyara pinaama yaata utuaivaara ivaitana putida fanniima kiaavai. Ivaitanaara pinaama ni yoketainoo. Hama nene nnaasu ivaitanaara kua yoketaivaa kiauvai. Ngiari voopinnaa vaa ausa hanigieeraiyaatama ivaitanaara kua yoketaivaa kiaavai. ⁵Vaa ausa hanigieeraiya ivaitana nnauvaki Anutuuoqara nuunakiaiyaraatama na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiasa mmiatee.

Ni seena vaidi na innara mmuduuya ruauvaa nnutuuvo Epainitiinnara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiasa mmiatee. Ivannaadee Asiaa mmataivaki Yisuu Kirisiinnara toosa hara kutaavaivee tiravai. ⁶Na Mariaannara yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiasa mmiatee. Ivo ngiiyara pinaama mmoori vareeravaivee. ⁷Adaronikiya Yuniiyara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiasa mmiatee. Ivaitana ni seena Yutayaa vaidivaitana ni tasipama oovi nnauvaki hara kiada variravai. Ivaitanannaadee ni tauraa ngiari ausaivaitana hanigiada Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tiravai. Vaa kua varada nuaira vaidiia ivaitana arinaima tooduu vaidi nnoonnavaitana variravai.

⁸Abiriataannara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiasa mmiatee. Udaanga Yisuu Kirisiiva innaki variivaara na innara pinaama mmuduuya ruaunoo. ⁹Ti tasipama Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidivai Urupaanaara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiasa mmiatee. Ni seena na innara mmuduuya ruau vaidivai Setekiinnara

na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. ¹⁰Apereennara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. Mmuararaivo innasi vauvaa ivo yaataroo Yisuu Kirisiinnara yaagueeqama duuvo kooyaa vaivaivee. Arisoburuunna nnauvaki hara kiada variaiyara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee. ¹¹Ni seena Yutayaa vaidi Herotioonaara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. Narasisiinna nnauvaki variaa vaa ausa hanigieeraiyara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee.

¹²Udaanga Yisuu Kirisiiva Turupainaya Turupoosayaki varikiai ivaitana inna mmoori varaivaara na ivaitanaara yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmiatee. Ti seena gioonna voovai ta innara mmuduuya ruaunnaivaa nnutuuvo Peresiinnara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. Vaa ivo ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama kioo iivaivee. ¹³Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama iira vaidi Rupuunnaraata inna kaano niyara ni maapuvee kiaa tuqinnoovaraatama na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmiatee. ¹⁴Asukiritiiva Perekoova Heremeeva Patoropaava Heremaavainnaraata iya tasipama variaa vaa ausa hanigiaiaraatama na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee. ¹⁵Pirorokaaso Yuriaava Neriaavainnaraata Neriaanna nnunnaivaaraatama Oribaannaata Anutuuqaa gioonna kiaapuuya iya tasipama variaiyaraatama na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee.

¹⁶Ngiingii teeda ngiingii teeda kiai suaivaki ngiingiiyara ngiingiiyara yoketaida yaaku rumisiatee. Yisuu Kirisiinnara vaa ausa hanigieeraiya vo yoosinna vo yoosinna Anutuuqaara nuunakiaiya ngiiyara yaata utida boo kiaavai.

Pauruuso nnaagiai tuanaa kuaivaa iya kiaa mmiravai

¹⁷Ni seenayaso, na yaagueeqama kua tiee ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu vooya ngii nuuna aakiaivaki vo yaata utiravai yaata utuduu vooyaano ngiari voovaugiataama yaata utiravai. Iya itaama iikiai ngia koonnama varivoora tuqinnama iya haitatuukiatee. Vaa Yisuunnara kutaavaivee kaiyaata iya itaa kua kiaani airi yaata utuaavai. Neeta ni seenaiyaatama ngii giaa ngii miaanna kua vooyauvaara iya ooqoo kiaavai. Sa iya kuaivaa rikiaatee. Ngiingii yaatu pikiaatee. ¹⁸Itaama iikiaiya hama Udaanga Yisuu Kirisiinnara mmoori varaavai. Iya ngiari mmammaiyauvo iya iikiataivaara yaata utida mmoori varaavai. Iya yamaa kua yamaa kua kiaa rada memeyayaa vakia rada unnakua unnakua kiaani teeda vueennakiaa gioonna kiaapuuya rikiada kutaavaivee kiaavai. ¹⁹Ngia mmayaaya yoketaivaa rikiada Yisuunna mmooriivaa yaagueeqama iida variaani ivaara mmuakiaa gioonna

kiaapuuya rikiaivara na ngiiyara pinaama sirigakiaunoo. Ngia yoketaa aataruuyauvaara tinni yoketaiyauvaa varada maisa aataruuyauvaara yaata vueennakiateeraivaara na ngiiyara yaata utuauko inna yoketaivai. ²⁰Anutuuqo ausa nuufaiavaa mmiraivoono fai kiisa suai Sataangaa raa raputu kinai ngia innayaa nookiaaravai.

Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gionna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee.

²¹Ni tasipama mmoori vareera vaidi Timotiivaata ngiiyara yaata utuoo boo tiivai. Rukiiva Yasoono Sosipataraavainna ni seena vaidi Yutayaiyaatama ngiiyara yaata utida boo kiaavai.

²²Pauruuso ni tikiai na Teretiivaano aa yanaa aavaa rauvoono ta mmuaakaraama ausa hanigiaunnaivaara neetama ngiiyara yaata utuee boo kiaunoo.

²³Aavakinnaa gionna kiaapu vaa ausa hanigiaiya Gaiyaasaa nnauvaki Anutuuqaara nuunakiaavai. Ivoono niyaraata iyaraatama tuqinnaivoono ngiiyara yaata utuoo boo tiivai. Aa yoosinna aavakinnaya sikauyauvaa haitatuura vaidi Erasataavaata ti seena vaidi Kuarataavaatama ngiiyara yaata utida boo kiaavai. ²⁴(Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gionna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo mmuakiaaya ngii tasipama vakiaivee. Kua kutaa.)

Nnaagiai tuanaa Pauruuso Anutuuqaara kua yoketaivaa tuoo yaaku vareeravai

²⁵Anutuuqaa nnutuuvaa ta ngiau aapu yapaaravee. Na Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmiee variaunoo. Ngia ii kua ivaa rikiada ivaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama diaaraivaara Anutuuqo yaagueeqaivaa aikiooma ngii minaravai. Nnaaru hokoba suai ii mmayaaya ivo hataumaki vauvo aanna makee kooyaa vaivaa ngia rikiada ivaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama diaaraivaara Anutuuqo yaagueeqaivaa aikiooma ngii minaravai. ²⁶Forofetaiya fafaara roovaudiri aanna makee ii kua kutaa ivo kooyaa vainoo. Mmuakiaaya ii kua ivaa rikiada ivaara kutaavaivee kiaa iikiaaraivaara Anutuuqo tupatupaa variraivoono tikiai mmuakiaa mmatavau variaya rikiaavai.

²⁷Anutuuqo ari mmuaavoono nnaasu tinni yoketaa ari vookaraivaa varaivai. Yisuu Kirisiiva uvaara ta mmuakiaa gionna kiaapuuya Anutuuqaa nnutuuvaa tupatupaa ngiau aapu yapaaravaivee. Kua kutaa.